דערשיינט יעדן צווייטן פרייטיק

בית יעקב

ליטעראַרישער זשורנאַל

יאַרגאַנג 9

אָרגאַן פאַר די אינטערעסן פון די בית-יעקב-שולן און אָרגאַניזאַציעס בנות-אגודת-ישראל אין פּוילן

רעדאַקטאָר: א. ג. פרידנזאָן

נומער 77

ב"ה, לאָדזש-קראָקע-וואַרשע, פרייטיק פ' נח ה' מרחשון תרצ"ב

אונדזערע ערשטע אַנקעטע ביי די לייענערנס פון בית-יעקב-זשורנאַל

פון היינטיקן נומער אָן וועלן מיר פאַרעפנטלעכן אין אונדזער זשורנאַל אַ ריי וויכטיקע אַנקעטעס, וואָס די תשובות פון אונדזערע חשובע לייענערנס אויף זיי, וועלן האָבן אַ גרויסע באַדייטונג.

בית-יעקב-זשורנאַל, וואָס איז שוין זייט יאָרן לאַנג אַ געטרייער פריינט און דערציער פונים יינגין פרויען-דור, וויל איצטער לאָזן קומען צום וואָרט וועגן אַלע ענינים די לייענערנס גופא. דער פּראַקטישער וועג דערצו, איז טאַקע דאָס דורכפירן אַנקעטעס און פריי אומגישטערט, זאָלן זיך די לייענערנס אַרויסזאָגן זייערע מיינונגען און די ענטפערס אויף די פראַגן, וואָס וועלן זיי אין יעדער אַנקעטע גישטעלט ווערן. אַזוי אַרום וועט אויך זיין אַ נוצלעכער מיינונגס-אויסטויש צווישן אונדזערע אידעען-שוועסטער. מיר זענען זיכער, אַז דאַדורך וועלן אַ סך ערנצטע און וויכטיקע פּראָבלעמען פונים גייסטיקן אוןווירטשאַפטלעכן לעבן פון אונדזער פרויען-יוגנט באַקומען זייער תקון.

אונדזער היינטיקער ערשטער אַנקעטע נעמט אַרום פאָלגענדע 10 פראַגן:

1) צי ביסטו צופרידן מיט דעם שטייגער דערציאונג וואָס דיינע עלטערן האָבן דיר גיגעבן, אויב נישט, מיט וואָס ביסטו אומצופרידן?

2) צי האַלטסטו פאַר שעדלעך צו קומען אין קאָנטאַקט מיט רעליגיאָנסלאָזע מענטשן?

3) וועמען טוסטו גערנער פאַרטרויען דיין סוד, פאָטער, מוטער צי פריינט?

4) וואָסאַרע פראַגע פלאָגט דיך צומייסטן?

5) ווער איז פאַר דיר אַן-אויטאָריטעט, אויף וועמען דו וואָלסט דיך פאַרלאָזט מיט דיינע ספקות?

6) וועלכיס קונסט-גיביט אינטעריסירט דיך צו מייסט (מוזיק, גיזאַנג, טענץ, מאָלן, צייכענען אא"וו)?

7) צי ווילסטו זיין מאַטעריעל אומאָפּהענגיק (ווי למשל פאַרדינען פון אַ באַשעפטיקונג, אָדער אַרבעט אין וואָס דיין מאַן וועט נישט זיין באַטייליקט)?

8) צי ווילסטו זיין באַשעפטיקט, נאָר אַלס גיהילף אין דיין מאַנס מסחר אָדער אַרבעט?

9) צי ווילסטו אין גאַנצן נישט זיין באַטייליקט אין אַ פאַרדינסטצווייג, נאָר בלויז זיין אַ הויז-פרוי?

10) ווי אַזוי קלערסטו נאָך דער חתונה גייסטיק דיך ווייטער צו פאַרפאָלקאָמען און צי האַלסטו פאַר מעגלעך אויך אַלס פרוי פון אַ משפחה צו קענען לייסטן גיזעלשאַפטלעך?

עס איז דער חוב פון אַלע אונדזערע לייענערנס תיכף צו ענטפערן אויף אונדזער ערשטער אַנקעטע. שוין פון קומידיקן נומער אָן (78) וועלן מיר אָנהייבן פאַרעפנטלעכן די ענטפערס. פאַרשטייט זיך, אַז עס איז וויכטיק דאָס די ענטפערס זאָלן זיין וואָס אויספירלעכער און וואָס מיין באריכות. וואָס מיין לייענערנס עס וועלן זיך באַטייליקן אין דער אַנקעטע, אַלץ וויכטיקער עס וועלן זיין אירע רעזולטאַטן. דאָס מאַטעריאַל וועט האָבן גאָר אַ גרויסן באַטייט, צו קענען האָבן אַ לעבידיק בילד פונים טראַכטן און בליק פונים יינגין פרויען-דור אויף די וויכטיקע פראַגן וואָס זענען אין דער אַנקעטע גישטעלט גיוואָרן. אַלע לייענערנס ענטפערן תיכף!

1) אויף דער היינטיקער אַנקעטע ענטפערן נאָר לייענערנס—פרויליינס; 2) מ׳מוז נישט ענטפערן אויף אַלע פראַגען, מע קען אויך ענטפערן נאָר אויף אַ טייל פון זיי; 3) אויף די ענטפערס מוז נישט זיין דורכאויס אונטערגישריבן קיין נאָמען, עס גיניגט בלויז אַ פּסעוודאָניק; 4) אינים ענטפער בריוו מוז זיין בייגילייגט דער אַנקעטע קופּאָן (זע לעצטע זייט); 5) קיין בריוו-אויסטויש מכוח דער אַנקעטע ווערט נישט גיפירט; 6) אויפן בריוו מוז זיך גיפונין גינוג פאָסט-אָפּצאָל; 7) אויפשרייבן אויף דער קאָנווערט „פאַר אַנקעטע נומער".

זאלן מיר נאך נישט האָבן יוצא גיוועזן!

(אַ וואָרט צו דער ווייטערדיקער אַרבּיט פאַר יידיש לָשון צוליב יידישקייט)

אויף דער צווייטער בּנות-קאָנפערענץ אין לאָדזש, אָנהייבּ זומער תּרפ״ט האָבּ איך אין דער מַחנה פון אונדזערע אידעען-שוועסטער גיגעבּן דעם רוף: צוריק צום יידישן לָשון! נישט ווייניק זענען גיוועזן דעמלט אַזעלכע, וואָס האָבּן זיך גיטראַכט, ווייס איך וואָס, עס איז אַ קול קורא בּמדבּר...

אין זכּרון איז מיר נאָך פאַרבּליבּן פון יענער קאָנפערענץ אַ כאַראַקטעריסטישער עפּיזאָד: אַ קראָקעווער בּנות-פירערן איז צוגיקומען צו מיר, בּאַלד נאָך מיין פּראָ-יידיש רעדע, פּשוט מיט אַ אולטימאַטום, „ווען „בּית יעקב״ וועט נישט האָבּן קיין פּוילישן טייל, האט איר דעם זשורנאַל נישט צו-וואָס צו שיקן קיין קראָקע״... (אַזוי איז עס אבער נישט גיוועזן, די זעלבּע עסקנות האט מיט צוויי יאָר שפּעטער בּעתן וואַרשעווער צוזאַמענפאָר שוין גירעט גאָר אַנדערע דבורים!) איך האָבּ דעמלט איר גאָרנישט גיענטפערט, נאר בּיי זיך האָבּ איך מיר גיטראַכט: כּדאַי צו בּרענגען דאָס קרבּן פאַר דער מלחמה מיט דער לשון-אַסימילאַציע!

סיסטעמאַטיש און מיט גינוג ישוב-הדעת האָבּן מיר בּאַלד אויף יענער קאָנפערענץ אָנגיהויבּן די אַרבּיט, צו פאַריידישן אונדזער מַחנה. דער בּאַוואוסטזיניקער טייל פון אונדזער לערערשאַפט און דערציִערנס האט גוט תּופס גיוועזן וועגן וואָס עס גייט און אויף אייגינער האַנט שפּעטער גיפירט וועגן דעם די אויפקלערונג צווישן דער יוגנט.

בּעת די פעריע-קורסן אין ראַבּקע (העכער אַ יאָר שפּעטער, תּמוז-אָב תּר״ץ) האָבּ מיר שוין גיזעען אַ שטיקל פּעולה; צוזאַמען מיט דר. שלמה בּירנבּוים זיך מתייעץ גיוועזן וועגן די תּקונים, וואָס מיר דאַרפן איינפירן אין לשון גופא, בּכדי מע זאָל זען בּולט, אַז מיר מיינען טאַקע יידיש מיט יידישקייט. דעמלט האָבּן מיר אויך בּאַשלאָסן איינצופירן דעם טראַדיציאָנעלן אויסלייג און נישט גיקוקט אויף אַלע מניעות און חששות מצד די, וואָס האָבּן דעם ענין נישט פאַרשטאַנען — נישט ווייניק זענען נאָך היינט דאָס נישט משיג — און שוין זעען מיר דעם נצחון פון אונדזער זאַך.

אין פאַרגאַנגינים יאָר איז די יידיש-פּראָפּאַגאַנדע גיפירט גיוואָרן בּכתב ובעל פּה. דאָס בּיכל „גאולה פון לשון״, דער יידיש-נומער פון בּית-יעקב, די יידיש-אָוונטן, דאָס אַלץ האט גיפירט צום פאַרשטאַרקן דאָס בּאַוואוסטזיין פאַר דעם וויכטיקן רעיון.

איך מאַך מיר אָבער אַפילו אַצינד נישט קיין אילוזיעס און ווייס, אַז די אַרבּיט אויף דעם פראָנט איז נאָך אַ שווערע. בּיי אונדזער היימישן עולם גופא איז דאָס ענין אויך נאָך נישט אין גאַנצן נושא-חן, נאָר דאָס זענען שוין מענטשן מיט קורצזעעוודיקע השגות, אין וועלכע עס איז בּיי אונדז חלילה נישט קיין דוחק. זיי פאַרגעסן נאָר די דאָזיקע מקטריגים אויף אונדזער אַרבּיט פאַר יידיש לשון, אַז זייערע כּלומפּרשטע „לאָגישע״ טענות קעגן אונדזער שיטה, איז נישט ווייניק בּאַאיינפלוסט פון אַ פּחדניש-אַסימילאַטאָרישער קליפּה, וואָס זיי אַליין זענען עס גאָרנישט מרגיש...

די וואָס ווילן פאַרגלייכן אונדז מיט דער איינ-גיפרווירינער פרעמד-שפּראַכיקער יידישקייט (אַחוץ ווינציקע אויסנאַמען) אין מערב-אייראָפּע, זאָלן זיי בּעסער זיך אַליין נישט אָפּנאַרן.

מע פאַרגעסט, אַז אין דייטשלאַנד למשל, רעדן אַלע יידישע גדולים און די גאַנצע יידישע מאַסע, שוין הונדערטער יאָרן טאַקע נאָר דייטש. דאָרט האט מען דעריבּער אויף קיין אַנדערן אופן ווי אין דער דייטשער שפּראַך איבּערזעצן די יידישע ספרים, נישט גיקענט טון.

דאָ אָבער ווי דער בּרייטער פרומער עולם און אַלע גדולי ישראל רעדן רק יידיש, איז עס מער ווי אַן אַבּסורד צו גיין לכתחילה בּאַשאַפן אַ יידישקייט אויף אַ שפּראַך, וואָס איז איר פרעמד.

פאַרשטייט זיך פון אַליין, אַז עס וואָלט גאָרנישט גיוועזן קיין סתירה צו אונדזער שיטה, ווען מע וואָלט בּאמת גיקענט איבּערזעצן און אַרויסגעבּן נייטיקע יידישע ספרים אין פּויליש פאַר די וואָס זענען שוין אין גאַנצן אָפּגיריסן פון יידישן לשון און פון דער פרומער מאַסע, און אפשר גאָר טאַקע פאַר נישט יידן אויך, צו אַזאַ אַרבּיט וואָלט מען גידאַרפט האָבּן הירשס און לעמאַנס, אבער וואו האָבּן מיר זיי?

צוהעלפן די לשון-אַסימילאַציע אונטערן מאַנטל פון יידישקייט אין שטובּן און סבֿיבות, וואו דאָס יידישע לשון לעבּט נאָך און וואו אַבּיסל אויפקלערונג קאָן צוריקהאַלטן דערפון, איז דאַכט זיך קיין קרומערער וועג שוין נישטאָ. עס וואָלט גיהייסן גיזאָגט אויף זיך לעבּידיקערהייט „צדוק הדין״...

פאַר דער הנהגה פון דער אָרטאָדאָקסישער פרויען-יוגנט אין פּוילן, איז עס אַן-אַקסיאָמע: יידיש און יידישקייט גייט צוזאַמען! מיינען מיר ערנסט מיט דער אַרבּיט פאַרן חיזוק היהדות, מוז אויך גיאַרבּיט ווערן פאַר יידיש לשון. אויף אַ אַנדער אופן, וועט אַראָפּגינומען ווערן דער חותם פון מזרח-אייראָפּעישער יידישקייט און מיר ווייסן נישט, וואָס פאַר אַ אַנדראָגינוס עס וועט שטאָטס דעם וואַרימען יידישקייט נולד ווערן.

אַז אונדזער אַרבּיט אין דעם פּרט האט שוין אַבּיסל נושא פּירות גיוועזן איז נישט קיין ספק. אַז מיר האָבּן אבער שוין אונדזער ציל דערגרייכט וועלן מיר נישט זאָגן. אדרבּא. מיר מוזן כּסדר ענערגיש ווייטער וואַכן אויף דער דאָזיקער מערכה.

אַצינד ווען אונדזער גיזעלשאַפטלעכער אַרבּיט איז שטאַרקער און אינטענסיווער, כ-מיין אין די ווינטער חדשים, זאָל מען אויפסניי אויפשטעלן אַ פּלאַן ווי אַזוי פאַר דעם רעיון ווייטער צו אַרבּיטן.

גוט וואָלט גיוועזן אַז אין יעדער בּנות-אָרגאַניזאַציע זאָל מע אויסרופן דאָס שאַפן פון אַ פרייוויליקן „יידיש-קבוץ״ און די וואָס ווילן גיהערן צו אַט דעם „יידיש-קבוץ״ זאָלן אויף זיך נעמען גיוויסע התחייבותן צו יידיש לשון און דאָס וועט משפּיע זיין אויף דעם בּרייטערן קרייז פון אונדזער יוגנט.

זאָלן מיר גאָר נישט האָבּן שוין יוצא גיוועזן!

א. ג. פרידנזאָן

יידיש — נישט יידישיסטיש!

מיט יידן רעט מען יידיש!

לשון קודש און יידיש!

יידישע מאַמעס רעדן מיט זייערע קינדער

יידיש!

לייג אויס יידיש אויף אַ יידישן אופן!

פאַרשפּרייט אומעטום דאָס בּיכל

„גאולה פון לשון״

ד״ר נתן בּירנבּוים

הבטחה און עלי׳ *)

אַ גורל

נאָך אַלץ טרעפן זיך צווישן אונדזערע יראים מענטשן, וואָס זיפצנדיק גיבּן זיי זיך אַמאָל אַ פרעג: צי איז דאָס טאַקי דאָס גרעסטע אומגליק, וואָס אַזויפיל יידן האָבּן מורד גיוועזן אין דער תּורה און וואָס נאָך עד היום זענען אַלץ נייע גרייט צו טון דאָס אייגינע? צי איז נישט קיין גרעסער אומגליק, וואָס די גיטרייע אַליין זענען נישט אויסגיהאַלטן אין זייער גיטריישאַפט? וואָלט דען גאָר מעגלעך גיוועזן אַזאַ מרידה, נישט איינצושטילן, וואָלט זי נישט שוין לאַנג זיך גימוזט אָפּשטעלן, וואָלט נישט אויף איר אָרט שוין לאַנג גימוזט זיך אָנהייבּן אַ גיוואַלטיקע כוואַליע פון תּשובה און חרטה און אָפּבּרענגען די צענער טויזנטער מורדים צוריק צום אַלטן יידישקייט — אויב דאָס גיטריישאַפט פון די גיטרייע וואָלט גיוועזן גיטריישאַפט? אויב די גיטרייע וואָלטן גיוועזן אַזוינע טהורים און קדושים. אַז די אַנדערע וואָלטן זיך גימוזט שעמען, צי שפּאַרן זיך אַקעגן אַזויפיל טהרה און קדושה?... נאָר אַפילו דער פרעגידיקער זיפץ איז אויך בּאַלד אויסגיזיפצט פאַרפאַלן אין גשמיותדיקייט פאַרטרונקן אין אַ פרעמד אומצופרידנקייט, וואָס קער זיך נישט אָן מיט דעם אומצופרידנקייט. וואָס ער האט איבּערגיגעבּן מכתחילה, אינים רצון און אין די מעשים פונים פאָלק פאַרנעמט דאָס דאָזיקע אומצופרידנקייט דאָס אָרט, וואָס ס׳האט גיזאָלט פאַרנעמען דאָס אַנדערע אומצופרידנקייט און זיינע פּיאָנערן און וואָרבּיווער זענען בּיי זיך זיכער און ווייזן אויך אַרויס דאָס זיכערקייט, אַז זיי זענען צווישן די חרדים די אויסשפּרייטער פון נייע האָריזאָנטן, די אַקטיווע, די „יינגע״.

ווען מיר הערן, וואָסער אַ תּרועמות די דאָזיקע אומצופרידינע האָבּן אויף אונדז: אַז מיר האָבּן נישט קיין בּרייטן קוק, אַז ס׳פעלט אונדז אַ ציל אָדער אַן-אידעאַל, אַז מיר פאַרשטייען נישט די צייט, — ווערן מיר בּאַלד גיוואָר, אַז דאָס קען נישט זיין קיין אומצופרידנקייט. וואָס נעמט זיך פונים בּענקשאַפט, אין גאַנצן מקיים צו זיין דאָס יהדות לויט זיין מהות, צו הייליקן דעם יחיד און דעם כּלל, צו גיפינען אַ וועג צו אַט דעם הייליקן כאַטש קודם פאַר דעם ערשטן טריט. אַפילו אויב מיר וואָלטן זיך גיוואָלט איינרעדן, אַז אונטער די צוויי ערשטע תּרועמות בּאַהאַלט זיך — נישט בּהסכּם מיט דעם טרוקינים קלאַנג פון די ווערטער — אַ בּענקשאַפט נאָך עלי׳, נאָך אַ וואָס שטאַרקערער פּעולה פון שמירת המצוות — מכּח דעם דריטן מין תּרועמות קענען מיר דאָס בּשום אופן נישט זאָגן. ווער ס׳האַלט אַזויפיל פונים „צייטגייסט״, קען נישט זיין, אַז ער זאָל זיין פאַרבּענקט נאָך די העכסטע מדריגות פון זיין אַ ייד, נאָך אַ גאָונישער רעליגיעזער גבורה פונים פאָלק; אַז ער זאָל האָבּן חשק מקבּל צו זיין אויף זיך די עובדא, שטיל אַרבּיטנדיק אויפצובויען די יידישע נשמה און צו מאַכן פון איר אַ וועלט-דוגמא; קען נישט זיין, אַז אין אים זאָל רודערן אַן-אייגינער יינגער עלי׳ — ווילן בּאמת רודערט אין אים גאָר עפּעס אַנדערש. און מע דאַרף נאָר אַ מינוט זיך צוהערן צו זיינע ווערטער, מע דאַרף נאָר הערן דאָס, וואָס ס׳לאָזט זיך אָפּ, שטילער אָדער העכער. הערן אַפילו אין די אָרטאָדאָקסישע מאַניפעסטאַציעס, וועט מען דערגיין, וואָס דאָס רודערט אין אים: אַז דאָס רודערט די קנאה פון דעם, וואָס פאַרמאָגט נישט קיין היינטוועלטיקע אידעאָלאָגיע מכּוח סאָציאַלע, פּאָליטישע און נאַציאָנאַלע ענינים אַקעגן דעם בּעל מזל וואָס פאַרמאָג זי יאָ; רודערט דער חשק, מיטצופאַרן זיך בּיי גיכע וועלט-גאולות און פאָלקס-גליקן; רודערט אַ גורל, וואָס איז שוין גאָר אַלט, און וואָס אויך אין זיין לעצטן פּאַרים, מוטשיט עס אונדז שוין אַזוי לאַנג און מיט אַזאַ כּוח, אַז לכל הפּחות לויט דעם, וואָס מיר האָבּן בּיז אַהער גיזען — אַפילו די טיילן פון אונדזער פאָלק, וואָס שפּאַרן זיך אַ-קעגן אים מיטן שטאַרקסטן ווילן, זענען נישט בּכּוח צו ראַטעווען זיך פון אים אויף שטענדיק און אין גאַנצן.

מיר שטופּן זיך אויך?

די ערשטע. וואָס אין אָנהייבּ פון דער איצטיקער היסטאָרישער תּקופה פון אונדזער פאָלק איז אויף זיי גיפאַלן דאָס דאָזיקע גורל, זענען גיוועזן די, וואָס האָבּן עס וויסיוודיק מקבּל גיוועזן אויף זיך און גיקוקט דערויף ווי אויף זייערס אַן-עובדא: דאָס זענען גיוועזן די בּאַטאַליאָנען פון דער גייסטיק-סאָציאַלער בּאַוועגונג, וואָס מע רופט זי גלאַט אַסימילאַציע. זייער פּאַראָלע איז גיוועזן: יידן דאַרפן זיך צופּאַסן צו די פעלקער וואָס אַרום זיי.

אבער אינים לעבּן פון די דאָזיקע פעלקער גיוועלטיקן צוויי להיפכדיקע נטיות, די איינע נטי׳ נעמט זיך פונים רייסן זיך צום נצחיות און פירט צו התחיבות לגבּי דעם אלקות, צו דעם בּאַשעפערישן רוחניות פון די היסטאָרישע קאַטעגאָריעס פאָלק און מלוכה. צום היסטאָרישן המשכדיקייט, בּקיצור צו קולטור. די צווייטע נטי׳ נעמט זיך פונים רצון צו לעבּן און פירט צו פאַרזאָרגן די מאַטעריעלע בּאַדערפענישן, צו אַרויסשטעלן ציוועקן און פּלענער, צו היסטאָרישע שינויים, בּקיצור צו ציוויליזאַציע. אין איטליכס פאָלק דאַרף זען צו פאָלגן בּיידע נטיות, וואָס מ׳ר דאָס גיראָט אים, אַלץ גרעסער איז זיין כּוח צו בּאַשאַפן און אויפצוהאַלטן די מלוכה און דעם צבור. און וואָס ווינציקער ס׳גיראָט אים, אַלץ קלענער איז יענער כּוח. גאָר קליין איז ער דעמלט, ווען איינע פון די בּיידע נטיות שטופּט אין גאַנצן אַרויס די אַנדערע, ד. ה. ווען אַ טייל פונים פאָלק — וואָס ער צייכנט זיך אויס מיט בּילדונג, עשירות, מיליטערישן כּוח, מאַסן-וויסיוודיקייט, אָדער מיט וואָס ס׳זאָל נישט זיין — ווייזט אַרויס נאָר איינע פון די בּיידע נטיות מיט אַ פייערדיקער אָדער אַ נגי-עקשנטער ענערגיע און אַמאָל אַפילו מיט אַ בּפירושדיקער שנאה אַקעגן דער אַנדערער נטי׳. דער שאָדן דורך דעם איז זייער אַ גרויסער, אבער ס׳איז אַ חילוק אין דעם שטייגער און אין דער גרייס פונים שאָדן. ווען די ערשטע נטי איז אין גאַנצן מנצח, ד. ה. ווען דער כּלל ווערט איינגיהילט אין אַ פאַנצער אַקעגן יעדן אויפטו פון דער ציוויליזאַציע, ווערט אָפּגיהיטן אַקעגן אַלע שינויים און עקספּערימענטן און קיין שום טעכניק, נישט פון גייסט און נישט פון חומר, ווערט נישט צוגילאָזט צו אים, דעמלט וואַקסן נישט נאָר אויס עוולות אַקעגן די טיילן פונים פאָלק. וואָס האָבּן נישט קיין כּוח. נאָר ס׳ווערט אויך אָפּגישוואַכט די עקאָנאָמישע ענערגיע און — ווייל ס׳כאַפּט זיך צו בּיסלעך אַריין נודנישקייט, איין-טאָניקייט און מידקייט אינים קולטור לעבּן גופא, אין דער נשמה פונים כּלל — אויך די נאַציאָנאַלע און פּאָליטישע ענערגיע. דאָס פאָלק, די מלוכה ווערן אונטערשטעליק מכּוח עקאָנאָמיע און פּאָליטיק לגבּי אַנדערע פעלקער און מלוכות, נאָר אַלץ, וואָס וועט דאָ חרוב, ווי טייער ס׳זאָל נישט זיין, קען מען עס אָדער ווידער אַוועק שטעלן אַזוי ווי ס׳איז פריער גיוועזן אָדער בּאַשאַפן עפּעס נייס אויף זיין אָרט. אַנדערש איז, ווען די צווייטע נטי׳ איז אין גאַנצן מנצח, ד. ה. ווען די ציוויליזאַציע איז דער גאַנצער מושל אויף קולטור און די קולטור ווערט חרוב, דעמלט בּלייבּן אַפילו איבּער נאָך אַ סך אַנדערע קולטורן. אבער די איינע קולטור, וואָס איז חרוב גיוואָרן

*) דאָס בּיך „הבטחה און עלי׳״ וואָס מיר הייבּן היינט אָן צו דרוקן עס, איז צונערשט אַרויס אויף דייטש („אים דינסטע דער פערהייסונג״). אַצינד האט דער מחבּר אַליין איבּערגיזעצט עס אויף יידיש פאַר אונדז

— אַ באַזונדער בילד צווישן די פאַרשידינע בילדער פונים כּלל־מענטשלעכן מהות — מיט איר באַזונדערן קוק אויף דעם אייביקייט, מיט איר באַזונדערן שטייגער צו רעאַליזירן דעם יושר און אירע מנהגים און חוקים. מיט איר באַזונדערן כּוח היצירה אין קונסט און וויסנשאַפט. מיט איר באַזונדערן מין איינאָרדנונג איר כּלל־לעבן, מיט דעם באַזונדערן מיין פון איר היסטאָריע — איז געווען אַ וועלט בפני עצמה, אויף ווי לאַנג זי האָט געהאַט אַ קיום. און ווען זי איז חרוב געוואָרן, איז נישט פאַרהאַן קיין אַנדערע זאַך, וואָס מע קען אַוועקשטעלן אויף איר אָרט.

איז די אַסימילאַציע חל געווען גראָד אויף דער צייט פון אַזאַ קולטור־מפּלה, אָדער בעסער, איז זי אויסגעוואַקסן פון איר. ביי די אַ ראָפּעישע פעלקער האָט זיך דעמאָלט געהאַט צוגעגרייט און אויסגעאַרבעט אַ גרויסע שינוי לרעה פון דער קולטור. מ׳איז נישט געווען פאַראינטערעסירט מיט רעליגיע און נישט־פאַראינטערעסירטקייט מיט רעליגיע איז בהכרח אין התנגדות אַקעגן קולטור. וואָרן קולטור האָט איר שורש אין רעליגיע. לעבט פון רעליגיע. גאַרט נאָך רעליגיע — וויסנדיק אָדער נישט־וויסנדיק, ווילנדיק, נישט־ווילנדיק אָדער אַקעגן דעם ווילן. קולטור איז דאָס וואָס דער איראַציאָנאַלער כּוח פון דער נשמה אַרבעט אויס און פאַרימט אויס אויפן מענטש דעם יחיד. אויפן מענטשלעכן כּלל און אויף די זאַכן פון דער וועלט יעדער קולטורעלער טיפּ איז אַ באַזונדערער פּועל יוצא פונים דאָזיקן אויסאַרבעטן און אויספאַרימען, אַ באַזונדערער מין אָפּשפּיגלען זיך פונים גורל פונים מענטש און פונים מענטשלעכן כּלל אינים אלקות. מכתח־לה זענען קולטור און רעליגיע אומעטום דאָס אייגינע, און דאָרטן וואו זיי בלייבן נישט דאָס אייגינע, ווערט קולטור לכל הפּחות אַ ברייטער פּאַס אַרום דער רעליגיע — געוועזט אין איר, דורכגענומען פון איר מיט לעבן און מיט פייער. און דווקא דאָס דאָזיקע געוועזנקייט און דורכגענומענקייט איז דעמאָלט אַלץ שוואַכער געוואָרן. מ׳האָט דעמאָלט אַפילו כאָטש נאָך אונטערגעשטראָכן דעם נאַציאָנאַלן געדאַנק און דעם מלוכה־געדאַנק. נאָר וואָסער אַ פּנים האָבן ביידע שוין געהאַט! אָפּגעריסן פון זייערע איראַציאָנעלע וואָרצלען, זענען זיי באַלד פאַרקראָכן צווישן די „רעיונות" פון טעכניש נוצן און פון מעכאַניש יושר, צווישן די נייע „רעיונות" פונים מענטשלעכן גייסט וואָס דאַרף צו קיינעם נישט אָנקומען. און ווען דער דאָזיקער גייסט איז זיך צום סוף אַוועקגעגאַנגען פון דעם פּשוטן. נאָך אַלץ אַביסל לייטישן און זהירותדיקן ראַציאָנאַליזם און זיך אַריבערגעכאַפּט צו דעם ווילדן מאָדערניזם, — וואָס ווי פאַרשידן זיינע נוסחאות זאָלן נישט זיין, איז ער אין גאַנצן פאַרט אָנגעזאַפּט מיט אַ חוצפּהדיק קלות־ראש — זענען דער נאַציאָנאַלער און דער מלוכה־געדאַנק גע־טראָפן געוואָרן פון זייער ביטער גורל. פון איין זייט זענען זיי פאַרדאָרבן געוואָרן, פאָלק און מלוכה געוואָרן עבודה־זרות, און פון דער אַנדערער זייט האָבן זיי זיך געמוזט אונטערגעבן, די דערמאָנטע נייע „רעיונות". אייראָפּע האָט פאַרלאָזט זיין וועג, וואָס איז בעיקר געווען אַ קולטורעלער, און זיך אַוועקגעלאָזט אויף אַ וועג, וואָס איז בעיקר ציוויליזאַטאָריש. ס׳האָט נישט געהאָלפן, וואָס דאָס פאָלק און אַ גרויסער טייל פון די אינטעליגענטן זענען אין תּוך אַריין געבליבן נישט צופרידן דערפון.

די אַסימילאַטאָרן האָבן זיך, פאַרשטייט זיך, אויך געהאַלטן פאַר קולטור־טרעגערס, זיי האָבן געמיינט, אַז זיי העלפן די קולטורן פון די פ. לקער, וואָס מיט זיי האָבן יידן זיך געזאָלט אַסימילירן. ס׳איז דאָס געווען דאָס אייגינע ווי ביי די אומות העולם: געקוקט אויף אַ קולטורעלער ירידה ווי אויף קולטור. אַוואַנטוריסטיש זיך אַריינגעוואָרפן אין אַ מין ציוויליזאַטאָריש משוגעת. דער חילוק איז נאָר געווען וואָס, ווען די אַסימילאַטאָרן האָבן זיך אַריינגעלאָזט אין דעם עסק איז זייער מצב געווען גאָר אַן־אַנדערער ווי דער מצב פון זייערע נישט יידישע רבּים און וואָס דעריבער איז אויך דער פּועל יוצא געווען אַן־אַנדערער.

ווי שטאַרק די דאָזיקע רבּים זאָלן זיך נישט האָבן באַהעפט אין דער נייער תּורה אָדער מיט ווי אַ קלאָרן פּיוון עטלעכע פון זיי זאָלן גאָר האָבן געפירט אַ פאַנאַטישע מלחמה אַקעגן דער קולטור — זענען זיי דאָך געווען צוגעבונדן צו איר. זיי האָבן געלעבט אין איר. געעטעמט אין איר, ווי שטאַרק זיי זאָלן זיך נישט האָבן געשפּאַרט אַקעגן איר — האָט זי זיי פאָרט נאָך געהאַלטן. האָבן זיי פאָרט נישט געקאָנט אין גאַנצן אַנטלויפן פון איר. קוים האָבן זיי זיך געוואָלט געזעגנען אויף מער זיך נישט זען, האָט זי זיי געהייסן בלייבן. זי האָט פאַרזיכערט אַפילו די ווילדסטע פון זיי מיט אַ רעשט פון אויסגעהאַלטנקייט. און אַחוץ דעם האָט זי דאָך געהאַט אירע אייגינע געטרייע איר אין גאַנצן — נישט אַ פּאָר מענטשן, נאָר דווקא דעם גרעסטן טייל פונים פאָלק, וואָס האָט געקוקט מיט אַ מין טעמפּן חשד אויף דעם גערודער, און גענוג אינטעליגענטן, וואָס האָבן געקוקט דערויף מיט אַ ביטערן כּעס. אַזוי אַנאָך איז דאָס פּאַסיווע שפּאַרן זיך באַלד געוואָרן אַן־אַקטיווע אַרבעט אַקעגן. געקומען די רעאַקציע פונים רעליגיעז־קולטורעלן פאַרלאַנג אַקעגן דעם נישט־פאַראינטערעסירטקייט מיט רעליגיע און אַקעגן זיינע פּעולות, דהיינו: דאָס מאַכן אַן־עבודה זרה פון פאָלק און מלוכה, אָבער אויך דאָס מאַכן זיי צונישט. דאָס נישט־האַלטן פון אַלץ. וואָס האָט שוין אַן־עבר, דאָס פּילניוועו פאַנטאַסטישע עתיד־פּלענער, די מרידה פון די נאָך נישט צייטיקע יינגע מענטשן אַקעגן די צייטיקע עלטערע מ׳נטשן, דאָס צורייצן דעם יצר הרע, דאָס צונעמען דאָס אַבסאָלוטקייט ביים מוסר און נאָך אַנדערע פאַרימס פונים מענטשלעכן גרויסקייט־שגעון.

(המשך קומט)

אַ תּפלה צו ליכט־בענטשן

(פאָלקסטימלעך) — פון איש־לוי

די שבת־מלכּה קומט שוין צוגיין
און שענקט אַרום פול פון איר חן;
לאַמיר־זשע אַלע זוכן די וועגן,
הייליק און ריין צו גיין איר אַנטקעגן...

זאָל אונדז תּמיד באַגלייטן איר שיין,
וואָס לייכט און וואַרימט אַזוי גוט, אַזוי פיין.
זאָל שוין פאַרשווינדן דאָס עצבות פון וואָך —
פון הימל דו, אוי, העלף שוין אונדז דאָך!

זאָל שוין פאַרגיין יעדער פּיין און לייד,
נאָך ציון אַהיים ברענג אונדז מיט פרייד.
טרערן־געבעט פאַרנעם האַר געשווינדער,
וועגן חיי, מזוני און יידישע קינדער.

אַז ס׳זאָלן אין שפע קינדערלעך בליען
אין הייליקער תּורה פרייליק זיך מיען;
וואַקסן זיי זאָלן מיט שטאָלץ און פייער
צו היטן מיט ליבע וואָס הייליק און טייער.

לשראלס זין ווי פאַרוואָרצלטע ביימער;
שיין און שטאַרק גלייך פון היכל די שטיינער
צניעותדיק־שטילע און גאָר אָן זינד
ווי די נרות־של־שבת, וואָס איך דאָ צינד...

די טראַגעדיע פון אַ דיקטער

(צו ח. נ. ביאַליקס באַזוך אין פּוילן)

פון משה מאַרק

ביאַליק־טעג, ביאַליק־וואָכן, דער יובל איז גרויס, און דאָס געפילדער איז נאָך גרעסער און מע פּויקט אין די פּויקן, און מע צימבלט מיט די צימבלען. אַלץ — ווייל ביאַליק איז געקומען.

זאָל־זשע דערלויבט זיין אויפן מאַרגינעס פון ביאַליקס־באַזוך אין פּוילן אויפצוצייכענען עטלעכע נייסיקע באַמערקונגען און שטריכן.

איז געקומען אַ דיכטער אין לאַנד אַריין... און גראָד האָבן דעם דיכטער געבראַכט אַהער גאַנץ נאָרמאַלע „פּראָזאַאישע" געשעפטן. דער סיר איז אַ גאַנץ פּשוטער. דער דיכטער איז אויך אַ פאַרלעגער. און פאַרלעגעריש עסקים גייען כּידוע, אַ ביסל שטומפּיק, איז ממילא דער פאַרלעגער־דיכטער אַרויסגעפאָרן מאַכן סטימונג, אַ ביסל אויפרודערן, אָנקניפּן קאָנטאַקט — אַלץ לטובת זיין מסחר. קען מען דען עמיצער האַלטן פאַר אַן־עוולה? נישט תּמיד איז דאָך דיכטונג בבּות צו געבן שפּייז פאַר דער נשמה, און מכּל־שכּן נאָך פּרנסה פאַר גוף...

און דאָ הייבט זיך שוין באַלד אָן די טראַגעדיע

די ציוניסטישע מאַסע איז גייסטיק אויסגעלײדיקט. פון מפּלות פון אַנטוישונגען, איז געבליבן בלויז אין דער נשמה און פּוסטע פּעסער רוישן שטענדיק, מוז מען דאָך זאָר־שרייען די אייגינע פּוסטקייט, האָט זיך אויפגעהויבן דער טומל. הילכיקע הידד־געשרייען זענען אַפילו אַ גאַנץ גוטע תּרופה איינצושלעפערן די מאַסע. אָבער דאָס איצטיקע מאָל איז דאָך אַ דיכטער געקומען צו גאַסט, און באַלד אויפן ערשטן קבלת־פּנים האָט ער אַלס תּשובה אויף די התלהבות־ריקעס „יחי"־אויסרופן אַ וואָרט געטאָן דאָס ביטערלעכע וואָרט — פּחד.

איז טאַקע אַ פּחד. אַ שוידערניש אַריבער דורך דער מחנה. ער האָט פּליצים דערפילט די גייסטיקע נויט און די טיפער אַליין, די פּאָליטישע מנהיגים. האָבן זיך אָנגעקנישטעלט מיט תּחנונים: דו חיים נחמן ביאַליק, ביסט דאָך דאָס „הארץ פון פאָלק" דער „פּרי עץ הדר פון אונדזער גן־עדן". ווי־זשע איצט אויך אונדזער מוכיח, „שטראָף אונדז, זידל אונדז, מיר גאַרן נאָך דיין וואָרט; מיר פּלאָנטערן זיך און דו גרויסער קענסט אונדז ווייזן דעם וועג".

און איינער, דער שטורמדיקסטער און ווילדסטער פון די מנהיגים — גרינבוים איז נישטאָנין און געמאָנט. ניין, נישט קיין סתּם מוסר־ווערטער וויל ער. „דברי־זעם" — שטורם־ווערטער, וואָס זאָלן אויסרייסן אַלץ אומקערן מיטן וואָרצל.

ס׳איז דאָך אַ טעות מעיקרו, צו קען מען רעדן קומען צו אַ דיכטער מיט אויסגעשטרעקטע הענט און בעטן אַ וואָרט! דיכטער איז דאָך דער היפּוך פון שתקן. דיכטעריש וואָרט איז דאָך ווי לאַווע, וואָס ברעכט אויס מיט אור־קראַפט. גרייזט אַרויס פון די טיפענישן און רייסט מיט אויפן וועג אַלע מכשולים און מחיצות.

איז געקומען אַזאַ ענטפער פון ביאַליקן:

— „אין לי מה לדבר. אני בעצמי צריך למורה ומדריך" (איך האָב אייך נישט וואָס צו זאָגן, איך אַליין דאַרף אַ רבּין און וועג־ווייזער.) דאָך האָט ביאַליק פאָרט יאָ געזאָגט. געוועזן זענען עס איזעלכע ווערטער. לגמרי נישט צום געשמאַק פון די מנהיגים ביאַליק האָט זיך געהאַלטן נעשטיין. ער וויל בלויז געבן עטלעכע באַמערקונגען צום העברעאישן חינוך.

דאָס זענען נישט געווען קיין באַמערקונגען. נאָר אַ שווערער באַשולדיגונגס־אַקט געגן גאַנצן העברעאישן שול־וועזן, געגן דעם סיסטעם פון „בוים־מדברים עברית". ביאַליק האָט אָנגעצייכנט דריי עיקרים פאַר די „תּרבות"־שולן:

ת ו ר ה — העברעאישע שפּראַך בלויז איז נאָך נישט קיין תּוכן. מ׳דאַרף לערנען תּורה און טאַקע די אַלטע ת ו ר ה, ווייל דאָרט געפינען זיך אומדערשעפּלעכע גייסטיקע מקורות פון יידישן אַלע מ צ ו ו ת מ ע ש י ו ת — תּורה בלויז איז נאָך ווייניק. עס מוז זיין „ללמוד ולעשות". לערנען און טאָן — אַ „תּורה של אגדה" אַ תּורה פון מעשהלעך איז ווייניק עס דאַרף זיין „תּורה של הלכה". אַ תּורה פון לעבנס־געזעצן און אַ ח ד ו ת י ש ר א ל — דאָס צעשפּרייטע יידישע פאָלק איז אַ גאַנצקייט. עס טאָר נישט עקזיסטירן קיין אָפּגעזונדערטע „העברעאישע נאַציע" וואָס וויל פאַרלייקענען לעבעדיקע טיילן פון יידיש: פאָלקס־אָרגאַניזם.

און דאָ איז געקומען די אַנטוישונג פון די ציוניסטישע מנהיגים — וואָס — האָבן זיי געציילט מיט די אַקסלען פון וואַנעט קומען עפּיס צו אונדזער ביאַליקן אַזעלכע בטלנישע רעיונות! — ווייל צי קענען למשל גרינבוים מסכּים זיין דערצו? ער האָט דאָך זיין „נאַציאָנאַלע טעאָריע" פּויקס־און־פּאַרטיק. תּורה! — דאָס איז אַן־אַלט טאָ־דיש אַרטיקל „עברי. דבר עברית" — דאָס איז די גאַנצע תּורה על רגל אחת. מע וועט פּלאַפּלען העברעאיש און פּאַרטיק. מצוות מעשיות! אַן־איבעריקער לאַ־לאַסט, יאָ. מע דאַרף קויפן אַ שקל. כּעת סיים־וואַל! דאַרף מע זיך מקריב זיין פאַר דער גרינבוימיסטישער ליסטע. און וואָס פעלט נאָך צו תּרייג מצוות! טרעט מען אַריין אין „גדוד מגיני השפה". מע ברעכט די ביינער פאַר רעדן אַ וואָרט יידיש. פאַר א ח ד ו ת י ש ר א ל ניין, ס׳עקזיסטירט נישט קיין איינהייטלעך יידיש פאָלק. „עם־עברי" איז פאַראַן. יעדער וואָס קויפט דעם שקל רעדט העברעאיש, גלייבט אין הערצלען, דער איז אַ ייד. דאָס איבעריקע איז: סעקטע. פּסולת. „אברים המדולדלים" פון יידישן פאָלק.

אַזוי איז אויסגעבראָכן די חילוקי־דעות צווישן דיכטער און פּאָליטיקער

יאָ, די טראַגעדיע פון אַ דיכטער... שטעלט אייך פאָר איז בילד

אויף דער בימה שטייט דער דיכטער, ביאַליק רעדט. ער מאָנט דעם כּבוד פון דער מאָדערנער העברעאישער ליטעראַטור. נאָר דאָס ספר גיט דעם דערהאַלטונגס־כּוח פאַרן יידישן פאָלק, נאָר די גייסטיקע שאַפונג איז דער

שטאַרקסטער וואַנטער נעגן אַסימילאַציע נישט די פּויבט איז דער עיקר, נאָר דער גייסט מיר מוזן גייען צוריק אינים חדר אַריין. אינים מאַמענט, ווען דאָס ספר ווערט פאַרוואָרפן, דעמאָלט קומט דער חורבן פון דער נאַציע.

אין זאַל ווייזט דער פּאָליטיקער, אויף זיין פּנים איז צעלייגט אַ צוקרימט ביטול־שמייכעלע. ספרן ניין, נישט דאָס איז דער עמוד הקיום פאַרן פאָלק. נאַציאָנאַלער קאַמף איז דער עיקר. אויף די באַריקאַדעס! אי, קיין האַרמאַטן מיט קריגס־עראָפּלאַנען מיט מינירטע אונטערוואַסער־שיפלעך, מיט סם־גאַזן וואָס גייען אין מלחמה אַריין מיט דער גאַנצער וועלט פאַרמאָגט מע נישט — טאָ איז וואָס! ווען מען אויפשטעלן באַריקאַדעס אויף די יידישע הויפן אין יעדער שטוב, און יעדער זאָל וועט זיך זיין ברודער מיטן צווייטן, אַבי געקעמפט!

אַזוי טראַכט דער פּאָליטיקער

און פּלוצים פאַלט אים אַ פראַגע!

— אָבער צי דאַרף מען לערנען תּנ"ך אין „תּרבות־שולן"! וואַרפט ביאַליק אַ שאלה צו גרינבוימען.

אַ טויט־שטילקייט איז זאַל, אַלץ האַלט אין דעם אָטעם. אַלע אויגן זענען אויפן געצילט צום נאַציאָנאַלן פירער. אָבער ער אַליין שווייגט אַ ווײַלע. ער קלערט. אויך פאַרשטייט: דער געקרוינטער ציוניסטישער מנהיג קען זיך נישט דעצידירן. די מע דאַרף לערנען דעם תּנ"ך אין די העברעאישע שולן..

אָבער דער פּאָליטיקער האָט זיך געכאַפּט. אַז ער איז דאָך פאָרט פּאָליטיקער און אויך די „פּאָליטיק" שטייט אונטער אַ פראַגע־צייכן. האָט ער באַוויליקט און ענדלעך אַ שאַקל געטאָן מיטן קאָפּ. ס׳הייסט, מסתּמא, מוחל, כּ־טו אייך די טובה...

טאָ וואו איז אַוועקגעקומען דער דיכטער, דער וועלבער דיכטער, וואָס האָט ערשט מיט אַ טאָן פריער געמאָנט תּורה, מצוות מעשיות און אחדות ישראל! גאָר וואָס האָט ער נישט אויפגעשטורעמט, אַז די גאַנצע געפיירטע זאָל אַ ציטער טאָן! ווייל צי קען דען עמיצער משיג זיין: תּנ"ך וואָס איז צו זייט און פאַרשפּרייט אויף מער ווי צען מאָל שבעים לשונות. דעריבער אויפן תּנ"ך האָט גרינבוים באַוויליקט אַ שאַקל צו־טון מיטן קאָפּ...

ס׳איז די טראַגעדיע פון אַ דיכטער, זאָל זיין, אַז דער דיכטער אַליין האָט אַפילו נישט דערפילט ווי טיף־טראַגיש ס׳איז געווען זיין שאלה און די תּשובה דערויף. ווייל אויב דאָס ריינע דיכטערישע איז נאָך נישט ביי אים אָפּגעשטעמפּט געוואָרן דאָס דער דיכטער פון „משא נמירוב" געדאַרפט אויפציטערן מיט אַ „משא על הציונות", מיט „משא על גרינבוים".

און וואָס איז דער מוסר השכּל!

ס׳איז אונדז נישט קיין נפקא־מינה וואָסערע פּירושים עמיצער וועט זוכן אַריינצולייגן אין ביאַליקס ווערטער. ווייל עס פעלט אונדז לגמרי נישט איין חושד צו זיין, חלילה וחס, אַז ביאַליק איז געוואָרן אַן־אמתער הונדערט פּראָצענטיקער בעל תּשובה.

אָבער אַז ביאַליקן דעם דיכטער דינקט דאָס רעליגיעזע געוויסן, וועט קיינער נישט אָפּלייקענען. און דער בעסטער עדות דערויף איז דאָך זיין — „עונג שבת". ביאַליק לעבט אַליין אין דעם „מרכּז־רוחני", און ער האָט געמוזט דערפילן, אַז די קוישניע פון „נהי׳—ככל—הגויים" איז נישט בכּוח צו צופלאַקערן די הערצער; אַז דער קוואַל פון שפּראַך־און־ספּאָרט יידישקייט איז נישט אומשטאַנד צו לעשן די דורשטיקע נשמות און דערפאַר האָט ער תּמיד פאַר זיך געהאַלטן די תּורה פון וואָלאָזשינער ישיבה און דערפאַר האָט ער זיך אויך פאַרבענקט נאָך די נאָנטיק־זיסע האַרציק פאַרחלומטע שבתדיקע בין השמשותן..

און צי עמיצער וועט יאָ גיפעלן, אָדער נישט גיפעלן און די קריטיק אַליין וועט יאָ מודה־זיין אָדער נישט מודה־זיין — „עונג שבת" און די מוסר־רעדע אין ווארשע גיהאַלטן איז אַ סימנים־פון ייכטערישער אויפריכטיקייט באַדייטן שטאַפּלען אויפן וועג צו יידישן תּשובה־וועג...

און לסוף אַ פּאָר ווערטער געווענדט צו ביאַליקן נופא.

בעת דער ערשטער אָנקום קיין וואַרשע האָט ביאַליק געלאָזט פאַלן אַזעלכע ווערטער אויפן אָרגאַניזירטן רעליגיעזן יידנטום: „ווען איך זאָל זען, אַז עס גרינט אויפן פעלד פון „אגודת ישראל" וואָלט איך געבענטשט איר קומען."

אויב די ווערטער האָט אַרויסגעזאָגט ביאַליק דער נאַציאָנאַלער מנהיג, אין אַזאַ פאַל וועט שוין יאָ מער נישט העלפן קיין זאַך די ציוניסטישע גאַסט־געבער האָבן אים פירן איבער „תּרבות" שולן ציוניסטישע פאַראיינען און זיין מיינונג איבער דער אָרטאָדאָקסיע וועט אויך ווערן כּאַיינעם לויטן גוט־באַקאַנטן נוסח נאָר אויב דאָס זענען געווען ווערטער פון ביאַליקן, דעם דיכטער, וויל איך דע־רויף ענטפערן מיט זיינע אייגינע ווערטער.

— „אם יש את נפשך לדעת"...

האָט דאָך אַמאָל ביאַליק פאַר אַנדערע געשריבן. אויב דו ווילסט וויסן דעם קוואַל פון וואַנען יידן האָבן געשעפּט כּוח צו זיין ווינגדיקע צום שייטער־הויפן אויף קידוש־השם. אויב ווילסט וויסן דאָס אוצר, וואו עס געפינט זיך באַהאַלטן דער מעכטיקער הייליק־ריינער יידישער גייסט. אויב ווילסט וויסן ווער ס׳איז די רחמנות־דיקע מאַמע, וואָס זאַמלט צונויף די קאַכידיקע יידישע טרערן און טראָגט טרייסט אין מינוט פון נויט און יאוש — אויף דיין נשמה וויל דאָס וויסן. טאָ גיי־זשע איז בית המדרש אַריין: אין לאַנגע טראַסטלאָזע זבת־נעכט, אין גרויסע ברענענדיקע תּמוז־טעג און דאָרט וועסטו געפינען אונדזער גרויסן נשמה אוצר..

„אם יש את נפשך לדעת" — אויב דו ביאַליק ווילסט טאַקע באמת וויסן, טאָ גיי־זשע זיינס ידידער אין ליכטיקן בית המדרש אין ישיבה אַריין. אין די ווינקלען זיצט נאָך דאָרט דער התמיד, דער אייביקער מתמיד אַ בלוט־שטורעם איז אַריבער אויף דער וועלט מעכטיקע טראָנען זענען געפאַלן, מיליאָנען מענטשן־לעבנס זענען די צייטיקע אַנגען אויפן פעלד. אונטערגעשניטן געוואָרן — אָבער דער מתמיד איז צוריק אויף זיין אָרט, און לערנט ווייטער...

ערשט דעמאָלט וועסטו קלאָר די ווערטער. וואָס ביסטו פעלזנשטיין וואָס ביסטו גראַניט. אַנטקעגן אַ יידיש יינגל, וואָס איז עוסק אין דער תּורה.

ווייטערע מיינונגען וועגן בוך „די יידישע נשמה"

אַ גוטער סימן

דער דוחק אין אַ אמת יידיש לערן־בוך פאַר דער רעליגיעזער שול-יוגנט איז געווען אַזוי שטאַרק, אַז עס האָט גידראָט אַ סכנה, אַז די יוגנט זאָל זיך נישט נעמען צו דער פרייער ליטע-ראַטור, וואָס וועט פאַרדאַרבן אונדזער גאַנצער מסירת הנפשדי-קער אַרבעט פאַר דער רעליגיעזער שול-דערציאונג.

ביי מיר אין האַרץ האָב איך אָבער כסדר גיהאָפט ס-וועט זיך באַלד דערוועקן אין אונדזער אייגענער מחנה די אמתע יידישע מוזע. ביי אַזאַ לעבעדיקע פאָלקסטימלעכע באַוועגונג ווי אונדזער „אַגודת ישראל", וואָס נעמט וואָס אַמאָל מער אַרום די ברייטסטע שיכטן פון די יידישע פאָלקס־מאַסן, מוז דאָך זיך אַנטפּלעקן „די יידישע נשמה" אויך אין דער אמת־יידישער דיכטונג. דערפאַר פריי איך מיך זייער מיט דעם ערשטן יידישן לייען-ביכל, וואָס טראָגט טאַקע דעם נאָמען „די יידישע נשמה" פון אונדזער פריינט ה' אליעזר שינדלער, וואָס איז נאָר וואָס ערשינען אין בית-יעקב-פאַרלאַג.

יעדעס בלעטל פון אַט דעם ביכל אָטעמט מיט אמת יידישער פאָלקסטימלעכקייט און מ-מוז מודה זיין, אַז ה' שינדלער האָט אין זיך פיל אמת יידישער פּאָעזיע און ער גיהערט זיכער צו די ערשטע דיכטער פון אונדזער רעליגיעזער רענעסאַנס באַוועגונג. דאָס ביכל איז זייער באַחנט און איז זייער צו עמפּפעלן אַלס לייען-בוך פאַר דער רעליגיעזער שול-יוגנט. באַזונדער איז דאָס ביכל בכלל זייער אַ גוטער סימן, אַ אָנזאָג אַז אונדזער באַוועגונג איז אַ געזונטע אין לעבנס-פעאיקע און ה' שינדלער וועט באַלד נישט זיין קיין בן-יחיד.

הרב טובי' האראוויץ

פון אַ גײַניטער האַנט און פון אַ פּאָעטיש יידישער נשמה

אליעזר שינדלער האָט אונדז ווידער מכבד געווען מיט אַ שיינע מתנה. נישט בלויז די בית יעקב־שילערנס וועלן זיך מהנה זיין מיט דער רייכקייט פון דער „יידישער נשמה", מיט איר צויבער און גלאַנץ. אויך די לערער און לערערנס וועלן צום ערשטן מאָל באַקומען אין זייער האַנט אַן-אמת פּעדאַגאָגיש מאַ-טעריאַל, אויסגיאַרבעט פון אַ גײַניטער האַנט און פון אַ פּאָעטיש-יידישער נשמה. אָבער אויך סתם די יוגנט, די מענלעכע ווי ווייב-לעכע, וועלן אַ גרויסע הנאה האָבן פון פיל לידער און קליינע עסייען וואָס דער מחבר און זיין פריינט **שמואל נאַדלער** האָבן אונדז גישענקט איניע דאזיקן יידישלעכן בוך. זייט גיבענטשט ליבע מחברים, און שענקט אונדז ווייטער די פּירות פון אייער גייסט און פּאָעטישער באַגאַבונג.

יעקב לאַנדא

צו אַלע בית־יעקב־לערערנס

מיר מאַכן אייך אויפמערקזאַם אויף דעם ניי־אַרויסגיגע-בינים שול-בוך דורכן פאַרלאַג „בית יעקב" אין לאָדזש

„די יידישע נשמה"

פון אליעזר שינדלער. די דאָזיקע כרעסטאָמאַטיע וואָס איז גוט פאַר עטלעכע לערן-יאָרן, איז אַבליגאַטאָריש צו לערנען דערין יידיש אין אַלע בית-יעקב שולן.

באַזונדער אַציַנד, ווען אין אונדזערע שולן איז איינגי-פירט דער טראַדיציאָנעלער אויסלייג, איז די „יידישע נשמה" דאָס איינציקע לערן-בוך אויף יידיש אין די בית-יעקב-שולן.

מיר זענען זיכער אַז איר וועט אויספירן אונדזער דיס-ציפּלינאַרישן פאַרלאַנג און וועט דערמיט במילא צו-העלפן צום אַרויסגיין פון נייע לערן-ביכער וואָס זענען נייטיק פאַר אונדזערע שולן.

עקזעקוטיוו פון דער צענטר. שול אָרג.

„בית־יעקב"

וואַרשא — קראָקא.

נישט קיין בֵינוּנִית, נאָר עִידִיוֹת!

איך האָב מיט גרויס שמחה אָפּגינומען „די יידישע נשמה"

אַזוי רופט זיך דאָס לייען-בוך, וואָס אליעזר שינדלער האָט אַט וואָס אַרויסגיגעבן אין „בית-יעקב" פאַרלאַג. דאַכט זיך, ס'-וואָלט גידאַרפט מאַכן אַ שהחיינו דערויף. איך ווייס נישט, צי יעדער ווייס אָפּצושאַצן דאָס חשיבות פון דעם ביכל. די פרומע יידן אין מזרח זענען זייט עטלעכע יאָר צוגיטרעטן מיט אמתער איבער-געבנקייט צו פאַרבעסערן דעם חינוך הבנות. מ-האָט גישאַפן אַ סעמינאַר, אויסגיבילדיט לערערנס און מיסד געווען שולן אין הונדערטער שטעט און שטעטלעך, ווי ס-לערנען זיך טויזנטער יידישע מיידלעך (כ"י) און ווערן נתחנך אין אַן-אמת יידישן אופן. אָבער אַ וויכטיקער שטיין האָט גיפעלט ביז איצט אין דעם יסוד פונים גאַנצן בנין – דאָס לייען-בוך. אַ לייען-בוך וואָס זאָל זיין צוגיפאַסט פאַר די קינדער און גיבויט אויף אַ פּעדאַגאָגישן יסוד, ווי מיר זענען עס גיוואוינט צו זען אין אַנדערע שולן. דאָס לייען-בוך האָט גיפעלט און דאַדורך האָט גיפעלט איינס פון די וויכטיקסטע זאַכן אין שול-לעבן. איצט ליגט דאָס בוך פאַר מיר. נישט קיין בינונית. נאָר עידיות. קודם דאָס חיצו יתדיקע לבוש. אַ שיינער דרוק מיט אַ שיינער הילע-צייכינונג פון ד"ר שלמה בירנבוים.

אין מזרח איז דאָס אפשר נישט אַזאַ חשיבות. דאָרט גייט מין נאָ מיטן דרך: אַל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו. נאָר דאָ אין מערב ווייסט מין, אַז דאָס איז אַ גרויס חשיבות און אַ וויכטיקער פאַקטאָר אין ענין חינוך. ס-אַנטוויקלט דעם חוש היופי פונים קינד און מ-קען דערמיט מהנך זיין דאָס קינד צו סדר און ריינקייט אין אַלע ענינים פונים לעבן און צו קדושת התפארת. וואָס איינס פון די עשר ספירות און הונדערטער מאמרים אין דער גמרא וואַרינען דערויף. היינט דער תוכן פונים בוך. יעדעס לידע-לע און יעדעס מעשהלע איז אַן-אבן חפץ פאַרן יידישן קינד. דאָס בוך איז טאַקע עלול אַריינצוברענגען אין דעם יינגען האַרץ ליבשאַפט צו ג–ט, צו תורה און צו יידישקייט און אויסצואַר-ביטן גוטע מידות. און אַלץ אויף אַ גוט פּעדאַגאָגישן אופן. אַ שאָד נאָר, וואָס ס-האָבן זיך אַריינגיכאַפּט עטלעכע טעותים אין דרוק אַריין.

פאַרשטייט זיך אַז דאָס איינע ביכל איז נאָך צו ווייניק – ס-איז נאָר אַן-התחלה. מיר מוזן זיך אָבער פרייען, אַז מ'ר האָבן אויך כוחות, וואָס קענען אונדז שאַפן, דאָס, וואָס מיר האָבן נייטיק און מיר האָפן, אַז אליעזר שינדלער וועט אונדז נאָך מזכה זיין מיט אַ סך גוטע שאַפונגען, וואָס זענען נייטיק פאַר אונדזער חינוך.

זאָל אים השי"ת געבן הרחבת הדעת דערצו.

שמואל אסטערזעצער—דיסבורג

די צאָל תלמידות אין יעדער בית־יעקב־שול וועלן זיכער פאַרגרעסערט ווערן,

ווען איר וועט אין יעדער בית-התפלה אויסקלעבן אונדזער גרויסן פ ר א פ אַ ג אַ נ ד ע - פּ ל אַ ק אַ ט

„פאַרשרייבט אייערע קינדער אין דער ב"י שול!"

10 פּלאַקאַטן קאָסטן 4 גילדן מיט 50 גר.

ווייניקער ווי 10 פּלאַקאַטן ווערט נישט גישיקט!
אַזוי אויך זאָלט איר פונאַנדערשיקן צו אַלע יידישע עלטערן אונדזער פ ר א פ אַ ג אַ נ ד ע - ב ר א ש ו ר

„ב י ת י ע ק ב"

(אַ רוף צו יידישע טאַטע-מאַמע צו דערציען זייערע קינדער אין די בית-יעקב שולן) פון **שרה שענירער**

פרייז פון 50 בראָשורן 5 גילדן 100 שטיק נאָר 8 גילדן!
אָן געלט פריערדיק ווערט נישט גישיקט!

דער רֶב און דער שַמש

סיוז **שמואל נאַדלער**

1

אין יענער צייט האָט מין ישראל-ס האַרץ, וואָס האָט תמיד נאָר פ-יידיק גיקלאַפּט, גורם געווען אַ גרויסן צער.

ס-איז געווען מנחה-צייט. ער איז אַריינגיקומען אין בית מדרש אַריין אָנצונדן די ליכט צום דאַווענען.

אין בית המדרש איז אַ גרויסער רעש געווען. ביים פענצטער זענען גישטאַנען דער רב ר' משה-לע קיטיווער און חיים-יונה זיין איידים און ר' יחיאל לערנען מיט ר' מיכלין און האָבן זיך מפלפל געווען אין אַ האַרבן רמב"ם.

– יאָ ס-אַ שווערע הֲלָכָה – האָט דער רב צוגישאָקלט מיטן קאָפּ.

– אַ חידוש נאָר, וואָס דער „כסף משנה" שטעלט זיך נישט דערויף - האָט איינער גיזאָגט.

– אָבער תוספות אין חולין זאָגט דאָך כמעט בפירוש... – האָט זיך דער צווייטער גיעקשנט.

און אַרויסגיכאַפּט אַ גמרא און [גיוויזן. אַלע פיר קעפּ האָבן זיך אַריינגילייגט אין די גיטייטלטע שורות און מע האָט קוים אָנ-גיזעען די קליינע אותיות.

און ישראל דער שמש האָט אָנגיצונדן די ליכט ביים עמוד, איינ-גישטעקט און אָנגיצונדן די ליכט אין די הענגלייכטערס, דערנאָך די יאָרצייט-לאַמפּן, און האָט אַ זיפץ גיטון.

און ער האָט ביי זיך גיטראַכט:

ווער ווייסט צי קאָן איך ליב האָבן דעם רבונו של עולם, ווי זיי דאָרט וואָס לערנען טאָג און נאַכט זיין תורה און גרונטיוון אירע טיפינישן. קאָן דען דינן זיין האַר אַ קנעכט, וואָס קען נישט זיינע וועגן? אפשר איז מיין עבודה נישט בשלמות.

האָט ער זיך מיט דרך-ארץ צוגיהערט ווי די לומדים שפּאַרן זיך און אַ ווײ-טועדיקער ספק האָט גידרוקט זיין נשמה.

2

שפּעט ביינאַכט און אין בית-מדרש איז שוין קיינער נישט געווען, נאָר דער רב איז גיזעסן ביים קאַלטן אויוון ביי אַן-אָפינער גמרא. זיין בולטער ווייסער שטערן האָט זיך גיקנייטשט און טינקל-זיידינע פאַלדן און זיין זכרון האָט גיאַרבעט רואיק און שאַרף. אַ שטילקייט האָט גיהערשט אַרום. נאָר פּלוצים דערהערט ער אַ ציטערנדיק דערשראָקן קול:

– רבי!

דער רב האָט אויפגיהויבן פּאַמעלעך די שווערע ברעמין און דער-זעט נעבן זיך שטיין דעם שמש

– איך האָב דעם רבין קַפּיס צו פרעגן.

ר' משה-לע האָט אַרויפגילייגט אַ ספר אויף דער אָפינער גמרא:

– פרעג, נו, אַדרבה. –

אין דעם שמש האָט גיציטערט דאָס האַרץ, נאָר דעם רב-ס יוער-טער האָבן אים אַריינגיגעבן כוח און ער האָט זיך אָנגירופן:

– האָט אַן עַם-האָרץ אויך אַ חֵלק לעוה"ב?

דעם רב-ס פּנים האָט זיך אָנגיצונדן מיט אַ רויט פייער און די אויגן זענען פינצטער געוואָרן:

– וואָס? דו מיינסט, אַ וודאי אַז עולם הבא איז הפקר, מיט די פּאַנטאָפל אַריינצוקריכן, מיט קאַטשעריס אָנצושאַרן? גינוג גרינע ווערים קריכן אַרויס ביז מ-איז זוכה צו אַ שטיקעלע גַן עֵדן. באַטשבי אַ פּיסנבענקלע צו זיין ביי אַ צדיק און אַן עם-האָרץ. מיט וואָס? די תורה זיינע? די תפלה זיינע. וואָס דער קאָפּ איז אים ווייס-איך וואו? מיט כוונות? מיט וואָס? אַדרבה. זאָג דו, זאָג!

ער האָט אָפּגיווישט מיטן אַרבל דעם שווייס וואָס האָט באַדעקט זיין שטערן פאַר אויפרעגונג און באַרויקט ווייטער גיצויגן מיטן ניגון פונים לערנין:

אַז אַ ייד קומט אַרויף אין גן עדן אַריין, כאַפּט מען אים נישט באַלד אויף: יעמוד פישל בן מאטל הכוהן. האָסטו אַ שטול און זעץ דיך אַנידער. ניין ניין! חייל נישט מיט די נעמין פון זינדיקע מענטשן זענען באַצייכנט דאָרט די שטולן, נאָר מיט אויסגילערנטע מסכתות. און אַ בת-קול רופט אויס אין גן עדן: כתובות זעץ דיך, סנהדרין זעץ דיך, שבת און עירובין זעצט אייך; אוי, אוי, אויאויאוי, אוי... אַהאַ, ס-איז מיר איינגיפאַלן אַ סברא, מ-עט קענען פאַרענטפערן דעם תוספות. דערלאַנג נאָר אַ העֶר די גמרא עירובין!...

3

און אין דעם אַלטן כתב-יד, וואו ס-ווערט דערציילט די דאָזיקע מעשה, האָב איך גיטראָפן אַזוי-צו לייענען:

וַיְהי און ס-איז געווען ווען דער קיטיווער רב איז אַזוי גיזעסן פאַרטיפט אין זיין פילפול, האָבן זיך זיינע ברעמין צוגילעגט און ער איז אַנטשלאָפן געוואָרן, אָנשפּאַרנדיק דעם קאָפּ אויף דער האַנט ביי דער אָפינער גמרא.

איתָא, און עס ווערט גיבראַכט אין די הייליקע ספרים. אַז אַ בשר-ודם שלאָפט-איין, גייט זיין נשמה, אַ חלק פון דער אייבישטער געטלעכקייט, אַרויס פון זיין גוף און זי שוועבט אַרויף ביז אין הימל אַריין. ושם. און אין הימל ליגט אָפן דאָס ספר החיים פון יעדן באַשעפעניש, און די נשמה שרייבט איין אין דעם ספר אַלץ וואָס זי האָט גיטון אין משך פונים גאַנצן טאָג, מצוות און עברות, זינד און מעשים טובים.

וְהָיָה, און ס-טרעפט זיך דאָס דער מענטש איז געווען אַ צדיק, גידאַוונט מיט פרומקייט, גילערנט טאָג און נאַכט, נישט אָפּגינאַרט קיינים אין מסחר. איבערן עסן גימאַכט אַ ברכה און גוגעבן צדקה און גיטון גמילת-חסדים, הייבט זיין נשמה אָן צו לייכטן און אַלע וועלטן און ששים רבוא מלאָכים קלאַפּן מיט זייערע פליגלין און זאָגן:

אַשרי האיש, וואויל איז דעם מענטש, וואָס האָט אַזוי גיטון! אַ לויב צון אים! אַ פרייד צון אים!

והקב"ה, און דער אייבישטער אַליין בכבודו ובעצמו גייט אַראָפּ פון זיין כסא הכבוד און גיט דער נשמה אַ קוש אין שטערן און זאָגט: בתי היא, זי איז מיין ליב קינד, פירט זי גלייך אין גן-עדן אַריין...

ויישן ויירא, און ווען דער קיטיווער רב איז איַי גישלאָפן, האָט ער דאָס אַלץ גיזען און צווי מלאָכים ווייסע ווי די טישטיכער, וואָס זענען אויפגישפּרייט לכבוד יום-טוב, האָבן אים אָנגינומען און אַריינגיברענגט אין ליכטיקן גן-עדן

והנה, און אין די היכלות פון קרישטאָל ביי גינגאָלדינע טישן זיצן די רעכטפאַרטיקע און ער צוויישן זיי. און די מלאָכי-השרת דערלאַנגין זיי די בעסטע מאַכלים פון לוויתן און שור-הבר, און זיי עסן; און די טייערסטע משקאות. ווייַנין און בוימלין פון אַפרסמון, און זיי טרינקען. און די ביימער איבער זייערע קעפּ צושאָקלין זייערע צווייגן און די לופט ווערט פול מיט ריחות פון בשמים און טריפנדיקע גיווערצן, און דער תענוג איז אין לשער.

ואולם אָבער ער דער רב פון קיטיוו. וואָס האָט ער דערפון? דאָס עסן און דאָס טרינקען איז ווי שטרוי צו זיין גימין. נישט ער פילט אַ טעם דערינין און נישט ער האָט אַ הנאה דערפון. גוטע פיש – שלעכטע פיש, גוטער ווייַן — שלעכטער ווייַן, אין תוך אַריין – וואָס איז אַ נפקא-מינה?... און אַפילו ווען די שכינה אַליין נידערט אַראָפּ פונים זיבטן הימל צו זאָגן תורה פאַר די צדיקים און די פאַרהוילנסטע סודות רָזין דאורַיתא, ווערן אָנ-פלעקט פאַר אירע אויסדערוויילטע – פאַרשטייט ער זיי גאַנץ גוט, אָבער ווען אַלע אַרום קוועלן פול נחת-רוח און שרייען פאַר התפעלות, וואונדערט ער זיך: מה כל הרעש וואָס איז דער גיוואַלט און די שמחה אַזוי גרויס?! און אַ מוראַדיקע פוסטקייט האָט אים אַ ומגינומען און ער איז אַנידערגיפאַלן אויף דעם

די סדרה נח

פון שרה שענירער

לײדער האבן גימוזט איבערגיריסן ווערן אונדזער סדרה-שמועסן. ווייזט אויס אַז דער עולם האט נאך גאָר נישט קיין חוש פאַר אונדזער זאַך און מיר טרעפן אָן כסדר אויף פאַרטויבטע אויערן און פאַרשטיינערטע הערצער... איך האַלט אבער תמיד, אַז מע באַדאַרף נישט פאַרלירן דעם בטחון און איך בין סוף כל-סוף זיכער, אַז אונדזערע גיטרייע און איבערגיגעבינע ווען פון אַצינד אָן זיך ערנצט נעמען צו פאַרשפרייטן דעם בית-יעקב-זשורנאַל. נישט איינע פון אייך האט מיר דאך גישריבן אַז ערשט לײנינדיק דאָס בית-יעקב-זשורנאַל, האט זי גיעפנט די אויגן און גיזעען די עשירותדיקע אוצרות, וואָס מיר פאַרמאָגן און זענין גיקומין צו אונדז, דערנענטערט זיך צו אונדזער גרויסן אידעאַל. פאַר אונדז דאַרף גילטן דער כלל פון הלל הזקן. „כשאַני לעצמי מה אני״ — ווייניק איז בלויז אַליין שוין האָבן גיקומין צום אמת מע מוז דאך אויך די גרויסע יידישע פרויען-מאַסע ווייזן דעם אמת יידישן וועג.

און אויב איר וועט ענטפערן, מיר זענין דאך אַזוי ווייניק, אזא קליינע צאָל, מע טוט דאך אָפּשפעטן פון אונדז, טא פאַרטראַכט-זשע זיך טאַקע אין דער היינטיקער סדרה.

„אלה תולדות נח, נח איש צדיק״ אַלע מענטשן זענין גיוועזן אין יענער צייט שרעקלעך פאַרדארבן. עבודה זרה, גזל, הפקרות האט באַהערשט ס-גאַנצע דור. און דאָ זעען מיר אַ מענטש אַ יי ן „איש צדיק״ מיט אַ שטאַרקן כאַראַקטער און צווישן אַ גאַנצן דור מיט פאַרברעכער, דערהייבט ער זיך העכער פון אַלע און „צדיק תמים״ ער איז דער גרויסער מענטש, וואָס פאַרשטייט מיט זיין הייליק תמימות אויפצוטרייסלען דאָס דור, עס אַרויסצושלעפן פון דער בלאָטיקער זומפ, וואו עס איז גיוועזן פאַרזונקן. ער איז דער דערהויבינער פון זיין תקופה. וואָס ברענגט אַ קרבן זיין פערזענלעך גליק, כדי די מענטשן-מאַסע צו לערינין יושר און גירעכטיקייט.

אין וואָס איז אייגנטלעך גיוועזן די סבה, וועלכע האט נח-ן אַזוי הויך גישטעלט, ווייל „את האלקים התהלך נח!״ ער איז נישט

דימינטינים גן-עדן-הימל און האט זיך ביטער צוּאוויינט אויף זיין לעצטער האפינונג אויף נחת, וואָס איז צורונין גיוואָרן, ווי אַ בלאַסער שטראַל אין אַ ווינטערדיקן נעפל.

ווייקץ, און ער האט זיך אויפגיכאַפּט, נאר מיט אַ שווער גימיט און אַ צובראכן האַרץ, ווייל ער האט פאַרשטאַנין, אַז דאָס האט מין אים מן-השמים גיוויזן, אז ער האט אַ גרויסע עבירה מתקן צו זיין, עד כאן.

4

לכתחילה האט ישראל דער שמש גיהאַט גרויסע צרות דערפון, וואָס ער וועט נישט האָבן קיין חלק אויף יענער וועלט. אבער זיין פרייד איז גיוועזן, ווי אַ קוואַל פון אונטער אַ הויכן באַרג, וואָס קוועלט און קוועלט, און הערט קיינמאָל נישט אויף. און ער האט צו זיך אַזוי גיזאָגט:

אַ סוחר וועגט, א סוחר מעסט און אַ סוחר נעמט גיצאָלט. אבער איך האב ליב מיין באַשעפער און איך דין אים און בין גליקליך וואָס איך טו זיין רצון; דאַרף דען גליק באַצאָלונג און האָט דען די וועלט אַזאַ-אוצר וואָס קען אָפּשאַצן די ווערט פון איין רגע אַהבה?

(סוף — זע אין קומידיקן נומער ב״י 78)

גיוועזן אַפילו פון די גרויסע אָבות, ביי וועלכע עס שטייט „לפני האלקים״, אבער ער איז גיגאַנגין מיט ג—ט דאָס הייסט, ער האט זיך איזאלירט פון די שלעכטע און פאַרדאָרבינע מענטשן, און גיגאַנגין נאר אין די דרכים פון באַשעפער.

נו איז דאָס נישט טאַקע פאַר אונדז אין דער היינטיקער מאראַליש-גיזונקינער צייט אַ באַלערינונג און אַ מוסר-השכל? צי דאַרף מין זיך אָפּשרעקן דערפאַר, וואָס מיר זענין קליין אין דער צאָל? מיר וואלטן גאָרנישט גיהאַט גילערנט פונים גרויסן עבר, ווען מיר זאלן זיין אַזוי קורץ-זעעוודיק... „כי אתם המעט מכל העמים״ — השי״ת האט אונדז פונאַנדער גישפרייט צווישן זיביציק פעלקער און דערפון זאלן מיר לערינין, אַז איין פאלק, אבער אַן-עם הקדוש און אַן-עם הנבחר קאַן צווישן אַ סך און אַ סך אומות בלייבן אייביק.

ונח מצא חן בעיני ד׳ — און נח האט גיפונין לייטזעליקייט אין ג—טס אויגן.

יעדער ייד דאַרף זיך סטאַרין אַז די סביבה און די שווערע באַדינגונגין פון אַרום, זאלן אונדז נישט צוריקהאַלטן פון די גרויסע התחייבותן וואָס מיר האבן אויף זיך גינומין.

אונדזערע חברות וואָס פילן זיך אין אַ סך ערטער שוואַך צוליב דעם וואָס זיי זענין אַ קליינע גרופּע—דאַרפן אַ משל נעמין פון „נח איש צדיק״ און מיט דער גאַנצער קראַפט פון זייער נשמה אונערמידלעך פירן אונדזערע אידעאַלן צום נצחון.

פאַרלאַג „בית-יעקב״ לאדזש

די ביכלעך פון אונדזער פּראפּאַגאַנדע-ביבלאָטעק דאַרפן גילייענט ווערן פון אַלע. עס איז דער חוב פון אונדזערע אידעאַליסטן די דאזיקע ביליקע ביכלעך צו פאַרשפרייטן אין יעדער יידישער שטוב, כדי אונדזער אידעאַל זאל זיין באַקאַנט וואו עס לעבט אַ רעליגיעזער יידישער פונק.

בין היינט איז שוין אַרויס פון דרוק:

א) וואָס איז און וואָס וויל בנות אגו״י — א. מ. ראגאווי

ב) ד״ר נתן בירנבוים און זיין מלחמה פאַר עלי׳ — א. שינדלער

ג) גאולה פון לשון — ד״ר שלמה בירנבוים

ד) פּראפּאַגאַנדע-ביכל פאַרן בית-יעקב-גידאַנק אין דער פוילישער שפּראַך פון סיים-דעפּוטאַט הרה״ג ר׳ אהרן לעווין

ה) דער פאַרבינד פון עולים — ד״ר נתן בירנבוים

— פרייז פון יעדן ביכל 30 גר. —

פרייז ביי 10 ביכלעך נאר 2 גילדן מיט 50 גר.

לשון הקודש אלף בית מצויר

ללמוד ראשית הקריאה והכתיבה בשביל מוסדות חנוך דתיים.

מבקר ומגה ע״י

דר. ל. נימצוביץ

— פרייז 1.50 זל. —

פאַר שולן — ראַבאַט

צו באַקומין אין אונדזער אַדמיניסטראַציע

אונטער די פליגל פון מַלְאַךְ-הַמָּוֶת

(זע: בית-יעקב-זשורנאַל העפט 73 תמוז תרצ״א)

א.

ווען איינאַך פאָפּער איז אַוועק צוריק אין פייער אַריין, איז אָנגיקומין אַן אָרדאַנאַנץ, אַ יינגער דייטש פון זיבנבערגן, און גיבראַכט אַ מעלדונג אַז דער רעגימענטסדאָקטאָר איז שוין דאָ, ער איז שפּעט ביינאַכט גיקומין, שלאָפט ער נאך זאָל סאַניטעטער בינענשטאַק אַלצדינג צו גרייטן. אַרום זייגער צען וועט זיך אָנהייבן דער וויזיט.

ב.

גיוואוינט האט דער רעגימענטסאַרצט אין הויז פון פוילישן גלח. גיהאַט דאָרט אַ שיינע רחבותדיקע דירה. דעם קסאַנדז האט מין גימסרט אַז ער סימפּאַטיזירט מיט די עסטרייכער. און בשעת זייער אַ ריקצוג באַהאַלטן פּויליש לעגיאָנערן. האבן אים די רוסן, ווען זיי האבן גימוזט אָפּטרעטן פונים דאָרף, מיט זיך מיט גישלעפּט און אים ערגיץ אונטערוועגס דערהרגיט.

גיבליבן איז אין דעם הויף דעם גלחס דינסט, און צוויי פּוילישע פרייליינס, די לערערנס פונים דאָרף. דעם רעגימענטסדאָקטאָר האט דאָרט גאָר נישט גיפעלט.

ווי גיפרייטער בינענשטאַק האט מיר דערציילט האט מין אין דעם גלחס שטובן גיפּראַוועט אָרגיעס גאַנצע, כלערליי מיני-הוללות...

אין אַ רוסישן לאַזאַרעט אין וואָלגער קאַנט וואו דער מחבר איז גילעגן מרחשון תרע״ה

דער פאַפּ (גלח) טרייסט די פאַרוואונדיטע

ג.

מען האט דאָרט גאַנצע נעכט גישיכורט, גיפרעסן און גיזאָפן, גיטאַנצט און גיהוליטייאיט, גיטון כל-עבירות שבעולם, און דאָס אַלצדינג אין תחום פון טויט... נישט ווייט פון די מוראדיקע שחיטה גריבער, פון די פייכטע פינצטערע קברים, וואו יינגע אומגליקלעכע נפשות זענין גישטאַנין, ווי לעבידיק באַגראָבינע, גיליטן הונגער און קעלט, צרות און יסורים און ווי איוב, פאַרשאַלטן דעם טאָג און די נאַכט פון זייער גיבוירן...

יעדע שעה, יעדע רגע, גילעבט אין טויט-אימה, גיהערט קלאַפּן די פליגל פונים מלאך-המות, גיפילט די שאַרפע נעגל פונים משחית און נישט גיזען קיין אויפהער און קיין סוף צום כף-הקלע...

ד.

אין די גרויסע שטעט זענין טויזנטער מענטשן אומגיקומין פון דחקות. קראַנקע און זקנים, מאַמיס און קליינע קינדער האבן גיחלישט נאָך אַ כזית ברויט. האט מין זיי גיטרייסט: אַז קודם-כל מוז מין זעען אַז די זעלנער דאָרט אין דרויסן אויף די שחיטה-פעלדער, וואָס זענין זיך מקריב פאַרן פאלק און פאַרן היימלאַנד זאלן חלילה נישט ליידן קיין דוחק. דאַרף מען אַלצדינג דאָרט אַהין שיקן. „יעדיס שטיקל ברויט יעדיס שטיקל פלייש, פאַר אונדזערע פעלדגראָע מלחמה-גיבורים!״...

אויפן פראַנט איז אבער גיוועזן אַ הפקר-וועלט. די מענטשן וואָס האבן זיך נ ר גיפילט אַ ביסעלע זיכער פאַרן פיי ר האבן זייערע חברים די אָרימע עלנטע זעלנער, וואָס זענין גישטאַנין פאַרנט אין סכנות און זייער לעבן מפקיר גיוועזן, באַראַביוועט, באַגנביט און באַגזלט... פאַר זייער עסן זיך גיבאָדן אין די אויסגילאַסנסטע תאוות.

ה.

אַז מענטשן ווערן גישטראָפט מיט מלחמה דאַרפן זיי גידענקין אַז די תורה האט גיבאָטן:

וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ

הייליק זאל זיין דיין מחנה

נאר וועגן דעם האט קיינער נישט גיטראַכט. די מענטשן האבן פון זיך אַראָפּגיוואָרפן דעם עול-מלכות-שמים און גיוואָרן פּראָיִם, רוצחים און גזלנים. כי אין-אמת, ואין חסד, ואין דעת-אלוקים באָרץ, נישט גיוועזן קיין אמת, קיין יושר און קיין דעת-אלוקים אויף דער ערד.

די מענטשן האבן מורד גיוועזן אין רבון-כל-העולמים. אָלה, וכחש, ורצח, וגנב, ונאוף, פרצו, ודמים בדמים נגעו... די מענטשן האבן פאַלטש גישוואוירן, גי-לייקנט, גיגנביט, גיהרגיט, גיפירט אַ לעבן אין פריצות און הפקירות און בלוט מיט בלוט האט זיך באַרירט... אַ רויטער מבול האט פאַרפלייצט די וועלט, און מענטשן האבן זיך גיבאָדן אין בלוט און מטמא גיוועזן זייערע הערצער און נשמות...

ו.

איך האב באַלד גימוזט אָפּטרעטן די ריינע וואַרימע שטוב, און זיך אַריבער גיטראָגן אין דעם פאַרלויזטן, ברודיקן חזיר שטאַל. קיין פּלאַץ איז דאָרט נישט גיוועזן. בין איך גילעגן לעבן דער טיר. בינענשטאַק האט מיך גיטרייסט: נאָך דער וויזיטאַציע, ווען דער דאָקטאָר וועט אַוועק גיין וועל איך קענין צוריק קומין אין שטוב אַריין, און אפשר וועט דער דאָקטאָר מיך נאָך היינט אונטערזוכן וועל איך באַלד נאָכמיטיק אַוועקגישיקט ווערן צו דער נאָענטסטער באַן-סטאַנציע. און פון דאָרט מיט דער באַן אין אַ שפּיטאָל אַריין. ער וועט שוין זען אַלצדינג צו טון אַז איך זאל מיך דאָ נישט לאַנג אַרומוואַלגערן...

ז.

פאַמעלעך איז דער הויף פונים „פעלד-שפּיטאָל״ גיוואָרן פול מיט קראַנקע און פאַרוואונדיטע. אַ טייל האבן סאַניטעטער גיבראַכט צו טראָגן אויף פעלד-בעטלעך, אַ טייל זענין גיקומין צו קריכן, זיך שטיצנדיק אויף זייערע גיווערן אדער אָנגילענט אויף גיזונטערע חברים.

דער עולם האט גיזיפצט, גיקרעכצט. די מענטשן זענין גישטאַנין ווי פאַר אַ שווערן משפט. זיי האבן גיציטערט מען זאל זיי נישט צוריקשיקן אין פייער אַריין.

די וואָס זענין גיוועזן גרינג פאַרוואונדיט האבן מקנא גיוועזן די שווער פאַרוואונדיטע. בינענשטאַק איז אַרומגילאָפן ווי אַ צומישטער.

אין רעגן אויף בלאָטיקע זומפּיקע פעלדער

זיך נישט גיקענט קיין עצה געבן. דער רעגימענטסארצט איז אנגיקומען. קראנקע, פארוואונדיטע זעלנער האבן פאר אים מיט גרויס הכנעה סאלוטירט...

די זעלנער האבן זיך אנגיהויבן צו שטופן. די טיר האט מען אבער ת׳כף פארמאכט. אין שטוב האט דארט בינענשטאק דעם רעגימענטסארצט אפגיגעבן ראפארט, וויפל קראנקע און פארוואונדיטע ס׳זענען סך-הכל דא, וויפל אלטע וואס דרייען זיך שוין דא לענגער, און וויפל פריש צוגיקומענע. און וויפל מען וועט קענען אוועקשיקן אין די לאזארעטן אריין. דער דין-וחשבון האט גידויערט אן ערך פון א האלבע־ שעה. דערנאך האט מען די טיר גיעפנט און אריינגילאזט צו צען זעלנער.

ח

די וויזיטאציע איז גיגאנגען גיך. דער רעגימענטסדאקטאר האט נישט גימאכט קיין לאנגע שהיות. גרינג פארוואונדיטע האט מען תיכף ומיד פארבאנדאזשירט און צוריקגישיקט אין פייער אריין. זיי גיהייסן קומען אין דריי טעג ארום, זיך לאזן מאכן א פרישן באנדאזש.

שווער פארוואונדיטע און טיפוס קראנקע האט מען משלח גיווען אין חזיר-שטאל אריין. די קראנקע וואס האבן גיהאט ווייניקער פון פערציק גראד פיבער האט מ׳ן איינגיגעבן, כינין, אספירין אדער א לעפל אפיום און צוריק גיטריבן אין די גריבער אריין.

דער רעגימענטסארצט האט זיי גיווארנט: דרייט אייך נישט ארום אין־דארף. די פעלדושאנדארן וועלן אייך דערזעען, וועט איר פון זיי באקומען א שווארצן סוף. מען וועט אייך יעדן אנבינדין אויף עטלעכע שעה...

ט

וואס מער ס-קומין מענטשן אלץ נערוועזער און אויפגירעגטער ווערט דער דאקטאר. ער הייבט א צו שיטן מיט גימיינע רייד מיט זעלנערישע קללות און ניבול-פה באמערקונגין. ער סטראשיט די קראנקע זעלנער מיט אנבינדין, מיט שלאגן מיט קאטיווין.

אט שטייט פאר אים א רוטענער, א הויכער, א שווארצער, מיט א גישטופלט פנים. דער דאקטאר פרעגט אים ציניש: „וואס פעלט דיר, ביזט אויך א חולה-מסוכן?״

דער זעלנער זשאליוויט זיך, ווייזט אז ביי די קושיזשיס האט ער שוין עטלעכע טעג מוראדיקע יסורים, נאר דער דאקטאר לאזט ארויס א חוצפהדיק גילעכטער, כאפט א בייטש וואס ליגט אויף דעם טיש. און איז דעם זעלנער מכבד מיט מערדערישע שלעג. „שמוציק חזיר צוריק אין די אקאפיס אריין!״ שרייט דער דאקטאר מלא-רציחה צום רוטענער. „לאז דיך מער נישט ווייזן, איך וועל דיך דערהרגינין!״ מיט דערזעלבער בייטש האט ער דערנאך גישלאגן א בלאזשיווער ייד. א שוואכן, א קראנקין, וואס האט קוים אין זיך די נשמה גיהאלטן.

י

צווישן די קראנקע זעלנער זענין גיווען א סך מיט אפגיפרוירינע פיס. זיי האבן גאר גיליטן מוראדיקע יסורים. דער ווינטער איז גיקומען פלוצים. דאס עסטרייכישע מיליטער איז גיגאנגען זייער שלעכט אנגיטועו. די רוסן האבן גיהאט גוטע ווארימע שינעלן. אויסגיצייכנטע שטיול. אונדזערע מענטל. אונדזערע טשיזמיס. האבן ווייניק וואס גישיצט קייגן די פחדימדיקע פרעסט.

די פיס זענין גישוואלן גיווארן פאר קעלט. מ האט די שיך נישט גיקענט אויסטועון, מ-האט זיי גימוזט אויפשניידן מיט א שארפן באגנעט. די פיס זענין גיוועזן רויט און בלא ווי די בוריקיס, און גישטאכן האט דאס ווי מיט פייערדיקע שפילקיס.

א סך פון די דאזיקע אומגליקלעכע זענין שוין גיבליבן אייביקע קאליקיס. פון די קראנקהייזער זענין זיי ארויס מיט אפגישניטינע פיס...

יא

ביענעשטאק האט מיר גיגעבן א ווינק: דערבארים דיך, און שכוּפ דיך נישט. ווייל דיך נישט איצט פארן רעגימענטסארצט דו זעסט דאך אז ער איז היינט משוגע, גאר אין גאנצן חסר-דעה. ער וועט דיך שלאגן, ער וועט דיך ממיתן, ער וועט דיך צוריקיאגן אין גרוב אריין.

א פארביטערטער בין איך אוועק אין שטאל, אין דעם קליינים שאול תחתית, און מיך אנידערגילייגט מיט א צעבראכן הארץ אויף דעם פארפוילטן, פארשטונקינים שטרוי, צווישן מסופן-קראנקע און ערב-טויטע, און נאך גיהאט מזל, וואס כ׳האב גיטראפן א שטיקל ליידיק ארט, און נישט גידארפט זיך וואלגערן אין דרויסן אויף דער גיפרוירינער ערד, און זיך לאזן סמאלין דאס פנים פונים קאלטן כסלודיקן ווינט.

יב

ס-זענין אנגיקומען ארימע פוילישע פויערים מיט פערד און וועגעלעך. מ-האט ארויסגינומין די מסופן קראנקע און שווער-פארוואונדיטע פונים שטאל און זיי ווי גיקוילטע קעלבער ארויסגילייגט אויף די הארטע פרימיטיווע פירלעך.

דער קאמאנדאנט פונים טראנספארט, מ. ק. מיינס א בן-עיר, וואס האט פאר דער מלחמה גיוואוינט אין קעלן, האט פון בינענשטאקן באקומין א רשימה פון די וואס ווערן אוועקגיפירט, און פאמעלעך האבן זיך די קליינע אויסגידארטע פערד גירירט פונים ארט. ס-זענין גיווען עטליכע צוואנציק פירלעך. מיר צוריקגיבליבינע האבן דעם דאזיקן „קאראוואן״ באגלייט מיט קנאה-גיפילן. מיר האבן שטארק מקנא גיווען די אוועקגיפירטע, גליקלעכע מענטשן, פטור גיווארן פון דעם גהינום, ארויס פון דער שריפה, אויסגילייזט פון דעם גיי-צלמות... ווען וועלן מיר שוין דערלעבן די רגע ארויסצוקומין פון דעם דאזיקן כף הקלע?!...

אז פאר די דאזיקע „גליקלעכע וואס מיר האבן אזוי מקנא גיווען״ הייבט זיך איצט אן א פרישער גהינום. יסורים בשעתן טראנספארט, די טויט-אימה ביים ליגן אונטער די חלפים פון די דאקטורים-קצבים, דאס אנווערן פון שטיקער אדער גאנצע אברים, וועגן דעם האבן מיר בשעת די „עקספעדיציע״ איז אוועק נישט גיקלערט.

כינעזיש מלחמה-ליד

דאס גראז גלאנצט
ווי גרינער זייד.
די ביימער בייגן
די זאפטיקע צווייגן.

דאס מלחמה־פעלד
איז ערגיץ ווייט,
און מיין צער אזוי גרויס,
איך קען ניט שווייגן...

מאן גיטרייער!
צי ווייס דער פרילינג־
ווינט,
פון מיר און דיר,
פון אונדזער פיין?
קען זיין אז יא,
ווייל ער קומט איצט,
שטיל אריין
אין אונדזער שטיבל,
דורך דער טיר...

א. שינדלער

ח. לייכטער

די היים

(פראגמענט פון „גאמבינערס״)

יום-טוב פלעגט זיך איטשע דערמאנען אן זיינע יידישע פליכטן.

אין די ימים־טובים און „גרויסע״-שבתים פלעגן קומען די „שטיבל״-יידן צו קידוש און „נאכן-עסן״ און מע האט גילאזט ארויפברענגען די גרויסע קוישן ווייין און פעסלעך ביר, מיט ניס און אנדערע גוטע פירות. עס האבן זיך דערהערט פרישע ניגונים, וואס חסידים האבן אהיים גיברענגט פונים רבין. און די קענערס האבן באוויזן זייער קונץ און די מבינים זייער אונטערברומין.

די פראטערירטע פאדלאגיס האבן דעמלט פארלוירן זייער גלאנציק־פנים. שטאטס א סובטעלן פרויען־פוס, א גלעט פון א זיידינים שפיצן־שלעפער, א טריט פון א פיין אויסגיפוצט שטיוועלע — האבן זיי דערפילט דאס שווערקייט פון פרנסה-זוכנדע מענטשן, נאטורלעכע און פון קינדער נישט גיפיעשטשיטע, פון גיזונטע טאטע-מאמע.

און מענטשן גייען אריין און מענטשן גייען ארויס. די טיר רוט נישט, צי פון דורכגייער צי פון דעם קנאקן די פעלטשינע ניס צווישן די זאוויאסיס. די פיינע טאפעטן האבן זיך גיפאריוויט פון די גרויסע היץ, וואס האט גישלאגן פונים עולם-חסידים, פריילעכע יידן. און יינגלעך, וואס ביי זיך אין שטוב האבן זיי נישט גיזען אזא רחבות — זיי פלעגן זיך טאקע אלע ווײלע ארויסכאפן פון טאטנס „אפיעקע״, פון דער חסידישער שטוב, און אריין גנבינין זיך אין די שכנות־דיקע חדרים, כדי א קוק צו טון אויפן „פראכט״ פונים גבירס דירה, א גליטש צו טון זיך אויף דער גיוואקסטער פאדליגע, ווי ווינטער-צייט אין רינשטאק, און דערצו אויך א שפיי טון, כדי ס־זאל ווערן נאך גליטשיקער; צי א שנעל טון אין די קרישטאלינע וואזאניס פון וואס עס האט זיך דערהערט אזא רייִנער, זילבערנער אפקלאנג; צי אפגילעקט מיטן קליינים פינגערל פון די זיסע פישן כל-ערליי און פליישן און קאמפאטן און באזיסטע לעקעכער, וואס מע האט אריינגישטעלט אין די אינווייניקסטע חדרים, אויס מורא פאר דער חסידישער „פרעסארניע״... און אפט מאל פלעגן זיי זיך אריינכאפן אין וואנע-צימער, צו זעען, ווי אין דער וואנע שפאצירן די גרויסע מידע שפיגל-קארפן, חוצפהדיקע העכט, יחסנדיקע סענדאקיס אדער טייערע בערווין און זעלטינע לעשטשיס און די גאלדינע פישלעך — ספעציעל פארן גבירס קינדער, און אפט מאל פלעגן זיי אויך אריינכאפן זיך אין דער קיך, וואו זיי האבן באטאפט די קאפלע-יוענט, גלאטע, בלישטשנדע, אדער זיך פארגאפיט אויף די גרויסע קופערנע ראנדליס, פון וועלכע עס האט ווי גישלאגן א ריח פון מטעמי גן-עדן. (די דאזיקע ראנדליס האבן זייער באזונדערן גורל: א גאנצע וואך שטייען זיי אין קיך אויבן, אויף די פאליצים, אויסגישטעלט, ווי די „גרענאדירן״, נאר צו שבת באקומין זיי זייער תיקון).

אויך אין א פראסטן שבת פלעגט איטשע אויסטון זיך פון די וואכידיקייט, פון די גישעפטן, דאגות און קאפ-דרייענישן. עס האבן אויפגיהערט צו שווינדלין פאר זיינע אויגן לאנגע שורות מיט ציפערן. עס האבן זיך ביי אים אין הארצן אויפגיהערט צו רויכערן דער וואלד פאבריקס־קוימינס. פון ענגשאפט, גרויקייט — איז ער אריבער צו האריזאנט און פערספעקטיוו, צום ליכטיקן פונקט פון לעבן: מנוחה, אפרו-שבת... אין שבת פלעגט ביי אים גאר אין גאנצן פארשווינדן יעדער סימן פון אויפגירעגטקייט. דער שטערן האט זיך אויסגיגלייכט און ער האט גיפרואווט אונטערברומין... ער איז גיווארן פול גלויבן און האפינונג.

איטשעס „בני-בית״ האט נאך צוגיטראגן צו דער דאזיקער מנוחה דאס קליינשטעטלדיקייט, וואס זי האט גיברענגט מיט זיך — נאך דער חתונה מיט איטשין — אינים גרויסן בנין-שטאק פון מענטשן. אליין א טאכטער פון א רביש האלב פארמעגלעכער שטוב — האט זי אריינגיברענגט אין איר היים דעם רייץ פון רביש-לומדישן יחוס. אריינפאלנדיק, נאך אלס גאר יינג ווייבל, אין דער גרויסער שטאט פונים קליינים שטעטל ארויס, וואס נישט ווייט פונים ווייסל ב־עג — האט זי תמיד גיזוכט צו שאפן ארום זיך דעם אידילישן, ארציקן ווינקל. די רייכע דירה, וואס זי האט באקומין צו איר חתונה, האט איר אביסל גישראקן, שטאטס הילצערנע ברעטער-פאדלאגיס—דעמבינע קינסטלעכע „פאדסאדזקיס״ פאלירטע; שטאטס קאלירטע, האלב גיקאלעכטע ווענט — האט מען גיהאט ארום זיך פיין טאפיצירטע צי אייל-גימאלטע צימערן; שטאטס נאפט — גאז; די טין-וואסער איז גיווארן איבריק — דער קראן איז גיהארכזאם; און שטאטס א יידינע א קעכין א „בעל-ביתטע״, האט מע צוגינומין א מיידל; און פון די האלבע קרינאלינים איז מע אריבער צו די קורצערע קליידער, און פון וואל צו זייד און פון דער „קופקע״ — צום שייטל; און אויסגישניטן זיך אביסל די בלוזקע און פארהאנגין דעם „דעקאלט״ מיט צירונג; און אין גאס איז מען נישט ארויס אן הענטשקיס, שירם און בייטל; און פאר די טיר האט גיווארט די קאטש (דער „פאוואז״) גישפאנט אין צווי פערד (און אזוי ארום איז מין גיפארן אויפן אלטן מארק — דארט דאך היימישער איינצוקויפן, ווי צווישן די גרויסע שוי-פענצטער — א היימצוברענגין פיש און פעטע גענדז און אנדערע עסנוואַרג און סתם מציאות). ביי די שבת-ליכט פלעגט זי זיך תמיד גוט אויסוויינען, מיט אירע הענט, וואס האבן גישמעקט מיט גיזונטקייט פון דארף, האט זי באדעקט איר יינג פנים. און לאנג זי נישט פון די אויסגיווייינטע אויגן אראפגינומין, אפשר האט זי דערפילט דעם לאסט, וואס לייגט זיך אויף איר הארץ און קערפער? עס איז איר אפשר שווער גיווארן צו פארשטיין די גרויסע שטאט? זי האט אפשר מיט איר ריינים חוש דערפילט דעם מרחק צווישן געלט פון איין זייט און הסידות און לומדות פון דער צווייטער זייט? עס האט דעמלט גישפארט פון איר יינג ריין ווען מיט רואיקייט, באהערשטקייט. אין די ליבע פייערלעך האט זי דערזען איר אלטע היים.

פירט דורך אומיטים מיט דערפאלג די תרומת-חברה-אקציע אויפן יאר תרצ״ב

דעם פיפציטן חשון הויבט זיך אן אומיטום דער ווערבירונגס-חודש פון בנות-אגודת-ישראל און עס שטעלן זיך אינים דינסט פון דער דאזיקער ארבייט, אלע ארגאניזאציעס און גיטרייע איבערגעגעבינע עסקנות פון בנות-אגודת-ישראל!

תרומת־חברה איז דער איינציקער צייכן פון דער אנגיהעריקייט צו דער איינציקער אמת-יידישער פרויען — פאראייניקונג און קיין שום בת-ישראל זאגט זיך נישט אפ דערפון.

תרומת־חברה איז דיסציפלינאריש מהויב צו צאלן יעדע מיטגלידערן און אפילו די ארימסטע איז נישט באפרייט פון דעם דאזיקן צענטראלן יערלעכן שטייער פון 1 גילדן — די וואס קויפט נישט אויס יעדיס יאר קיין תרומת-חברה, האט נישט קיין שום רעכט און קיין שום חלק אין דער בנות-באוועגונג.

תרומת־חברה, ווערט גישאפן ביי די ברייטסטע יידישע פרויען-מאסן און דאס איז דער בעסטער וועג פון פראפאגאנדירן דעם בנות-גידאנק.

דאס היינטיקע יאר דארף מיט א פאראטאאלטער אנשטרענגונג גיפירט ווערן די ת״ה אקציע אוז דאס וועט פירן צום אויספירן אלע ההלטות פונים גרויסן ווארשעווער צוזאמינפאר!

פאר די זאמלער פון תרומת-חברה גרויסע וויכטיקע הנחות!

אַגיבענטשטע שטאָט, אַגיבענטשטע מדינה

[פון דער סעריע: וואָס די כינעזער דערציילן]

דער זון פון די הימלין—זיין מאַיעסטעטישער נאָמין זאָל שיינין עד-סוף-כל-הדורות — דער קיסר לי-אָ-אַ, איז גישטאַנין אַ פאַרטראַכטער, ביים מזרח־פענצטער, פון זיין פאַרצעלייענים פאַלאַץ...

דער קיסר ליא-אָ-אַ איז נאך גיווען גאַר אַ יינגיטשקער נאר זייער אַ גוטער, אַ זעלטינער בעל-חסד. פון תמיד אָן אַרומגירינגלט אין מלכותדיקער פראַכט און שפעדיקער שיינקייט, קיינמאָל נישט גיחאוסט וואָס נויט אין דחקות באַטייט, האט ער פארט תמיד אין זין גיהאַט די אָרימע און גיפּלאָגטע, זיך מיטן גאַנצן האַרצן משתתף גיווען אין זייער צער...

אין דרויסן האט גיכליאַפּיט, גיגאסן און גימבולט. דער הימל האט גיקלאָגט און פון די ביימער, בלומין און גיוויקסן האבן גי־קאַפּיט טרערן.

דעם קיסרס האַרץ איז גיווען פול מיט צער און פלוצים האט ער אויסגירופן מיט אַן אָנגיווייקטן און אויסטערלישן זיפץ: „אוי! גי־וואַלט! אַזאַ אָרימאַן נעבעך! אַזאַ ביטערער אביון! ער האט דאך אַפּילו נישט קיין יאַרמעלקע אויפן קאָפּ, ביים דאזיקן מבול!..

און צו זיין ראָטהאַר האט ער אַזוי גיזאָגט: תיכף ומיד וויל איך גיוואָר ווערן וויפיל אביונים עס זענין פאַרהאַן אין מיין הויפּט־שטאָט פּעקינג, וואָס גייען אַרום אָן יאַרמלקיס, וואָס זענין אַזוי אָרים, אַז זיי קענין זיך אַפּילו קיין קאַפּלעך נישט קויפן...

— גלאַנץ פון דער זון, גרויסער הדרת-דיקער קיסר! — האט טסונג-טסע-טסאנג גיענטפערט און מיט גרויס הכנעה זיין גראָען קאָפּ אַראָפּגיבויגן — איז דען פאַרהאַן אַ זאַך אויף דער וועלט, וואָס זאָל פאַר דייניט וועגן נישט אויסגיפירט ווערן?!

„כיניס האַר! פאָטער פונים מארגנשטערן! פערפלגלאַנץ פון חייטן מזרח! איידער די זון וועט דעם מערב-ברעג פונים הימל דערגרייכן, וועסטו גיוואָר ווערן, וואָס דו ווילסט וויסן!"

דער קיסר האט גליקלעך גישמייכלט און טסונג-טסע-סאַנג איז אין גרויס איילעניש גילאָפן צום מיניסטער סאן-כע־סאן.

אַ סאַפּידיקער איז טסונג-סע-סאנג אַריינגיקומין אין קאַבינעט פונים מיניסטער, אַ צורודערטער און אויפגירעגטער. ער האט אַזש פאַרגעסן דעם מיניסטער אָפּצוגעבן כבוד כהלכה...

„די פרייד פון דער גאַנצער וועלט, אונדזער גיבענטשטער קיסר איז זייער אומיטיק. דאָס ערב-רב וואָס שלעפּט זיך אָרום אין אונדזער הויפּט-שטאָט ווי ווילדע פראים אָן יאַרמלקיס אויף די קעפּ, זענין דעם קיסר גורם צער און עגמת־נפש און נאך היינט, וויל ער וויסן די צאָל פון די דאזיקע שלעפּערס..."

„אַזאַ פּאַסקודנע חברה!" האט דער מיניסטער סאן-כע-סאן גיפייערט — חוץ לזה... נאר דער מיניסטער האט פאַר גרויס כעס

באַטשע ווייסקאָהל

שלש־סעודות

(שטימונגין)

שבת פאַרנאַכט. די נאַכט-פינצטערניש דערנעֶנטערט זיך מיט פאַמעלעכדיקע טריט, קוקט אַריין דאָ און דאָרט און באַוויַיזט זיך ענדלעך אויך אין יידישע שטובן.

דאָ אבער באַמערקט קיינער נישט איר אָנקום, זי רוקט זיך אומגישטערט אַריין, באַהאַלט זיך שעֶמיוודיק אין די ווינקלין.

די לופט בלייבט אבער אומבאַוועגלעך, לייכט. עס פילט זיך עפּיס הייליקס, גיהיימיס, ג—טלעכקייט. עס הערן זיך שטילע, דערשטיקטע טיפע שטימין.

ביים טיש זיצט אַיידישע פאַמיליע. עלטערע און יינגערע זענין אינגאַנצן איבערגינומין מיט זייערע רייד. די אויגן בליקן מיט איבערגיגעֶבנהייט, אינטערעס מיט פייער.

דער חסידישער שמועס ווערט שטיל גיפירט, ער האט אין זיך עפּיס אַ דראַנג, אַ קראַפט, וואָס דרינגט אַריין טיף אין יעֶדערנס נשמה און פאַרפולט זי. אַ גיפיל פון צופרידנהייט און גליק צוגיסט זיך איבערן קערפּער.

דער מענטש פאַרגעסט זיך אויף אַ ווייַלע, גיט זיך איבער מיטן גאַנצן „איך" דער ווירקונג פון די גיהיימע קרעפטן. די אויגן זענין פאַרחלומט, די פנימער באַשטראַלט. עס הערשט אַן-אַלגימיינע שטילקייט. יעדער איז פאַרזונקן אין זיינע מחשבות.

די לופט ווערט וואָס אַמאָל שווערער, גיהיימער, שרעקלעכער. די שטילע באַגייסטערטע גיזיכטער הויבן זיך וואָס אַמאָל אָן מער צו באַוועגן. מ-הערט וואָס אַמאָל העכער דאָס שארכן פון די זיינע קאַפּיטיס. דאָס שאקלין זיך ווערט שנעלער, שטאַרקער.

יעצט שלאָגט שוין פון זיי אַ פייער. ס-פלאַצט די איינגיהאַלטינע קראַפט. פון אַלע ברוסטן רייַסט זיך אַרויס אַ ברומין, וואָס ווערט פון מינוט צו מינוט העכער ביז עס פאַרוואַנדלט זיך אין אַ שאַלונג.

יידישע זמירות מיטן גאַנצן פייַער, ברען, התלהבות. ווי דער וואולקאַן פון די ערד-טיפענישן, אַזוי רייַסן זיך אַרויס גיזאַנגין פון יידישע ברוסטן.

די פּיס קענין מעֶר נישט שטיין רואיק. הענט זוכן עפּיס, און זיי פילן נישט ווי זיי הייבן אָן צו טאַנצן און זיך דרייען. די פּיס טופּן העכער.

שנעל, שנעל דרייט זיך אַ ראָד. די פאות וואַרפן זיך אין די פנימער. בערד שאקלין זיך ווי ביימער אויפן ווינט.

עס דאַכט זיך, ווי זיי ווילן אינגאַנצן פאַרגעסן וועגן דעם שוואַרצן דאָ זיין. זיי פילן ווי דאָס הייליקייט פון שבת פאַרשווינדט. זי פאַרלאָזט וואָס מער די פאַרשאָטנטע פנימער.

די אַרויסרייסנדע טענער ווערן וואָס אַמאָל בענקנדע-וויינענדע. עס דערהערט זיך אין זיי אַ יאמער, גיוויין און גיבעט. די יידישע נשמה קלאָגט זיך:

א, שוין ווידער, ווידער די שוואַרצע וואָך, ווייטער דאָס קאַלטע אומבּרחמנותדיקע לעבן, א ג—ט, ווען מיר שטענדיק אַזוי זיין דערווייטערט פון דיר, אַזוי קליין, אָרים, אייביקע קנעכט פון אייגינים קערפּער? שטענדיק נאָכגעבן זיינע פאַרלאַנגין, זארגן פאַר׳ זיין גיניסן? א, מעכטיקער, שטאַרקער ג—ט! צי נאר לעכצן נאָך דיר וועט קענין אונדזערע נשמה, בענקן, פייניקן זיך אַליין? ווען דו, ג—ט, וועסט נאר פונדערווייטנס אונדז קאנין ווייזן דיין פראַכט ווי ווילנדיק אַזוי אַרום אויך ווייזן אונדזער אָרימקייט, אָנמעכטיקייט, נישטיקייט?

און דער יאמער, דאָס קלאָגן זיך, ווערט וואָס אַמאָל שטאַרקער, דרינגענדער, שרעקלעכער. דאָס האַרץ קאן פּלאַצן. פּאַר מתיקות בענקיניש.

„גוט וואָך, גוט וואָך" — דערהערט זיך פּלוצלינג אַ אויסגישריי און אַ ליכטיקייט פאַרטרייבט די ביז־איצטיקע פינצטערניש פון חדר. די אויגן מאַכן זיך צו פאַרוואונדערטע נישט צוגיוואוינטע צו די ליכט.

באַלד הערט זיך פון אַלע זייטן „גוט וואָך, גוט וואָך" ווי אויך „ברוך המבדיל בין קודש לחול". מיר זענין דאך יידן, און יעדער פון אונדז, איז אַ גרויסער בעל-בטחון. ער גלייבט דאך תמיד אין ג—טס דערבאַרימדיקייט, און אפשר, אפשר וועט נאך אין דער וואך קומין די אייביקע לעבידיקייט, „אליהו הנביא, אליהו התשבי" וועט אונדז קומין מבשר זיין דעם קץ. מיר לעבן דאך היינט אין משיחס צייטן...

און רציחה זיינע רייד נישט גיענדיקט און תיכף ומיד באַפוילן צו רופן דעם קאָפּ, דעם בירגערמייסטער פון דער שטאָט, פּי-ע-וואַ.

„ליבער פּי-ע-וואַ" — האט דער מיניסטער סאן־כע־סאן גיזאָגט — שלעכטע בשורות הערן זיך פון פּאַלאַץ. דער האַר פון אונדזער לעבן איז גיוואָר גיווארן, אַז אין שטאָט איז נישט קיין ארדינונג...

„ווי אַזוי איז דאָס גאַר מעגלעך?" האט דער קאָפּ פון דער גרויסער שטאָט פּעקינג אויסגישריגן מיט גרויס שרעק —

„צו וואָס-זשע שטייט דען דאַרטן פאַרן פּאַלאַץ דער גרויסער גידיכטער גאַרטן... אויב ער פאַרשטעלט נישט די שטאָט?..

„דער נישט גוטער זאָל עס כאַפּן!" האט דער מיניסטער סאן-כע-סאן גיענטפערט צו פּי-ע-וואַ — „איך ווייס אָסור נישט וואָס און ווי אַזוי דאָס איז גישען... נאר די זאַך איז אַזוי, זיין הוד-מלכות איז זייער אין כעס אויף די קבצנים, וואָס דרייען זיך איצט ביי דעם דאזיקן מבול ארום אין שטאָט מיט בלויזע קעפּ אָן יאַרמלקיס, צי זענין דאָס מענטשן? נישט אַמאָל יאַרמלקיס קענין זיי זיך קויפן?.. און היינט נאך איידער די זון וועט אונטערגיין וויל דער קיסר גיוואָר ווערן וויפיל וואַגאַבונדין ס-שלעפּן זיך אַדורך אין פּעקינגס גאַסן... איצט ליבער פּי-ע-וואַ מוזטו אַליין שכל האבן... און פאַרשטיין ווי זיך נוהג צו זיין"...

„רופט מיר תיכף ומיד יור־זינג דעם אלטן כלב דעם פאַרשאַלטינים".

האט פּי-ע-וואַ ווי אַ משוגינער גיטומלט פאַר זיינע דינער... און ווען יור-זינג דער משגיח איבער די שטאָט-שומרים איז גיקומין און פאַר פחד ווי אַ טויטער אַנידערגיפאַלן צו זיינע פיס, האט דער מאַנדאַרין אים גיזידלט און גישאָלטן מיט ביטערע קללות.

„דו נאַרישער כלב, דו מיאוסער בוגד, דו פּאַסקודנער עבודה-זרה-ניק, האסט אפשר חשק, אַז מין זאָל אונדז אַלע צוזעגן ווי די העלצער, מיט דיר בראש?"...

„האב רחמנות, הויכער מאַנדאַרין, און דערקלער מיר די סיבה פון דיין צארן!" האט יור-זינג גישטאַמלט און גיציטערט מיט גרויס הכנעה ליגנדיק אויף דער ערד פאַרן בירגערמייסטער פּי-ע-וואַ.

„אַלטער שד, ביסט גיכער מסוגל צו זיין אַ פּאַסטעך ביי אַ גרויסער סטאַדע חזרים, איידער דער אייבער-שומר פון דער וועלט-שטאָט פּעקינג...

דער קיסר בכבודו ובעצמו איז גיוואָר גיווארן אַז אין שטאָט איז נישט אַלץ ווי עס באַדאַרף צו זיין...

אויף די גאַסן דרייען זיך אַרום הפקר-יינגין, שנאָרערס, ברואים וואָס האבן ביי דעם רעגן אַפּילו נישט קיין יאַרמעלקע אויפן קאָפּ... יור-זינג! ביז פאַרנאַכט האסטו צייט מיר מודיע צו זיין די צאָל פון די דאזיקע גאַסן-מענטשן..."

„איך וועל דיין באַגער ממלא-זיין און אַלצדינג טוען על-צד-היותר טוב..." האט יור-זינג מיט גרויס יראת־הכבוד גיענטפערט... און מיט זיין שטערן דריי מאָל באַרירט די פּאַדלאָגע... און כהרף־עין האט ער דורך די קלונגין פונים גאַנג צונויפגיזאַמלט אַלע זיינע אונטערגיגעבינע און משרתים און זיי מקבל-פנים גיווען אַזוי צו זאָגן:

„נבילות! אויפהענגין זאָל מין אייך אַלע צוזאַמין און אייערע פאַרשטונקינע לייבער בראַטן אויף גליעדיקע קוילן... אַזוי האַלט מין ארדנונג אין אַ שטאָט!

שלעפּערס! הפקר־יניגין, דרייען זיך אַרום אין די גאַסן פון דער הויפּט־שטאָט אָן יאַרמלקיס...

איין שעה צייט האט איר, צונויפצוטרייבן די דאזיקע חברותא, די דאזיקע קרעצידיקע באַנדע!..."

די וועכטער זענין אַרויסגישפּרונגין פונים זאַל ווי די טייוולאָנים און ווילדע רוחות, אויסצופירן זייער עלצטנס באַפעל.

און אַ שעה-לאַנג האט זיך אין די בלאָטיקע מבולדיקע גאַסן פון פּעקינג, אָפּגישפּילט אַן אמתע טראַגעדיע, אַ מוראַדיק מענטשן גיעיג...

„כאַפּט אים!" „האַלט אים!" „גיך!" „פעסט האַלטן!" „בינדן!" אַזוי האבן די שומרים גישריגן, גיטומלט און גירעשט, און נאָכגילאָפן אַלע אָרימע לייט וואָס האבן אויף זייערע קעפּ קיין יאַרמלקיס נישט גיהאַט...

מע האט די אומגליקלעכע אָפּגישלעפּט פון די קשאַקיס און פּלויטן, פון די ליקן און קעלערס, ווי די שטשוריס און עכברים האט מין זיי אויפגיזוכט פון אַלע לעכער און באַהעלטענישן...

אין אַ קנאַפּער שעה שפּעטער האבן זיך אַלע אָרימע לייט די גרעסטע קבצנים פון פּעקינג גיפונין אין הויף פון דער גרויסער פּעקינגער תפיסה...

„וויפל איז זייער צאָל?" האט יור-זינג גיפרעגט.

„צוואַנציק טויזנט צווייהונדערט און איינער" האבן די דינער גיענטפערט און זיך פאַרנייגט ביז צו דער ערד.

„הרגיט זיי!" האט יור-זינג גימשפּט... אַ האַלבע שעה שפּעטער זענין אין הויף פון דער גרויסער תפיסה גילעגן צוואַנציק־טויזנט צוויי-הונדערט און איין כינעזער אָן קעפּ...

תיכף ומיד איז דער משגיח איבער די שומרים יור־זינג אַוועק צום מאַנדאַרין פּי־ע־וואַ, אים אָפּצוגעבן דין־וחשבון, און פּי-ע-וואַ דער ראש פון דער הויפּט-שטאָט איז גילאָפן צו סאן־פּע־סאן דעם מיניסטער אים מודיע צו זיין די „בשורה" און דער דאזיקער האט דאָס תיכף צו וויסן גיטוען דעם ראָטהאַר טסונג-הע-טסאנג... דעם קרוב למלך...

פּאַמעלעך איז גיווארן פאַרנאַכט, דער רעגן האט אויפגיהערט, דער ווינט האט גישאָקלט די ביימער, און פון זייערע צווייגלעך און בלעטער האבן זיך אַראָפּגיקייקלט אויף די בלומין טויזנטער דימענט־טראָפּנס... וואָס האבן גיגלאַנצט און גיבלישטשיט אונטער די שטראַלן פון דער שטאַרבנדיקער זון...

אומיטום אין גרויסן גידיכטן גאַרטן פונים פּאַלאַץ האט גישמעקט און גישיינט...

דער זון פון די הימלין דער קיסר לי-אָ-א, איז גישטאַנין ביים פענצטער פון זיין פאַרצלייענם שלאס און באַוואונדערט דעם דאזיקן כישוף־שפּיל... נאר אַ גוטער איז ער גיווען, אַ מזג-טוב — און אַפּילו איצט אין דעם זעלטן שיינים מאמענט האט ער די אָרימע און נויט באַדערפטיקע נישט פאַרגעסן...

„דו האסט דאך מיר גיוואָלט מודיע זיין" — האט ער זיך גיווענט צו טסונג-טסע-טסאנג וואָס איז גראָד אַריינגיקומין אין קיסרס קאַבינעט — „וויפל פון מיינע ליבע פּעקינגער, האבן היינט קיין יאַרמלקיס נישט גיהאַט כדי זיך כאטש אַ ביסל פאַרן רעגן צו שיצן"...

„דיין רצון, שיין פון דער זון, איז פון דיינע גיטרייע דינער תיכף ומיד גיטוען גיווארן, — האט דער ראָטהאַר טסונג־טסע־טסאנג מיט גרויס יראת-הכבוד גיענטפערט.

„וויפל־זשע זענין זיי די נויטבאַדערפטיקע? זאָג מיר דעם אמת!"

„אין גאַנץ פּעקינג איז נישטאָ קיין איינציקער כינעזער וואָס זאָל נישט האבן קיין יאַרמלקע, איך שווער גרויסער האַר! אַז דאָס איז דער ריינער אמת... און טס נג-טסע-טסאנג האט אויפגיהויבן זיינע הענט צו דער הייליקער שבועה...

אַ צופרידן גילעכטערל האט זיך צושפּרייט אויף דעם פּנים פונים גוטן קיסר:

אַ גיבענטשטע שטאָט!

אַ גיבענטשטע מדינה!

האט ער אויסגירופן מיט חדווה, ווי גליקלעך בין איך וואָס אונטער מיין ממשלה לעבט זיך מיין פאָלק אַזוי גוט!

אַלע שרים און יועצים אין פּאַליץ זענין גיווען איבערגליקלעך, זעענדיק ווי זייער קיסר איז צופרידן...

דער קאָפּ פון דער שטאָט פּי-ע-וואַ און דער אייבער-משגיח פון די שומרים יור-זינג האבן פאַר זייער „גוטער אַרבייט" באַלד דערנאָך באַקומין דעם מעדאַל פון דער „גרויסער גאָלדינער שלאַנג"... דעם גרעסטן סימן פון דאַנקבאַרקייט דעם חשובסטן אות כבוד פון דער כינעזישער מלוכה...

נאכדערציילט פון בן–איש

דר. משה אַשער

וואונדער אינים טאָג-טעגלעכן לעבן

(פונים חיבור „דער יידישער רובינזאָן")

אויפן רוב מענטשן מאַכן גיגאַנטיש גרויסע דערשיינונגען אַ שטאַרקן רושם. דערשיטערט שטייען מיר פאַר דעם גיוואַלטיקן ניגאַראַ-וואַסער-פאַל און מיר פילן אונדזער שיפלות ביים אָנבליק פון די הונדערט דרייסיק מעטער הויכע און דרייסיק מעטער ברייטע (Sequoia) סעקויאַ סאָסנעס יוען אינמיטן וואָסער אויבערפלאַך פונים (Poas-Krater) פאָס-קראַטער הייבט אָן אַלע פערציק מינוט צו זידן און אַ 7 מעטערדיק הויכער שפרודל-זייל פון שוואַרצן שליים שפריצט אַרויס פונים שוועבל מילך ים און יאָגט זיינע שוואַרצע כוואַליעס צום ברעג צו, שטייען מיר מיט אַ שטומער השתוממות און שעפטשין די ווערטער פון משורר „מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו".

אבער ווי מיר זאלן זיך נישט געפינען, צי ביים ניגאַראַ-וואַסער-פאַל צי אויף די הימאַלאַי-בערג. אומיטום זעען מיר דאָס וואונדערלעכע ווערק פונים בורא-עולם. זיין כח און חכמה. וואָס שפיגלט זיך אָפּ אַפילו אינים קלענצטן באַשעפעניש. און גראָד אין די קלענצטע זאַכן שפילן זיך אָפּ די וויכטיקסטע און גרעסטע חידושים די ריזן-בוימער אין די אור-וועלדער. די פייער-שפייענדיקע בערג און די גיפטיקע שלאַנגין צושפילן אונדזער פאַנטאַזיע. דאַגעגן אויף דעם מעך טרעטן מיר גלייכגילטיק מיט די פיס, דער פלעדער · מויז פאַראַכטן מיר און אַ פעלד מיט בוראַקיס באַטראַכטן מיר אַלס א געוועגלעכע דערשיינונג. גראָד זענען אבער די וועלט דערהאַלטנדיקע און גישטאַלטנדיקע נאַטור-זאַכן אַלע קליין, אַ סך פון זיי אַפילו זעען מיר גאָר נישט אָן מיט אונדזער א יג. אין דער טיפעניש פון דער וואַלד-ערד דרימלט · אַ טויזנט-פאַך פאַרבאָרגן לעבן פון באַדן-באַקטעריען און באַדן-פלאַנצן, וואָס זענען צוגידעקט מיט אַ גריניס פיכינים מאַך-טעפּעך די מאַך-בלעטער באַהאַלטן אין זיך אין מיליאַרדן טראָפּנס דעם רעגן פונים גאַנצן יאָר און טעגלעך שפּייזן זיי די בוים-וואָרצלין אָן קיין מאַך וואָלט קיין וואַלד נישט געקענט האָבן קיין קיום.

צוליב דעם וואָס דער מענטש זעט זיך אין פאַרגלייך מיט די גיגאַנטישע מעשים פון דער וועלט אַלץ קליין און אָרים און ווידער די וועלט אין פאַרגלייך מיט דעם ריזיקן אוניווערזום נאָר אַלץ זאַמד-קערנדל, במילא האָט אויף אים דאָס גרויסע אַ געוואַלטיקן כּוח המושך און זיין אייגן גרויסקייט ווערט איינגעשרומפּן צו אַ גאָרנישט. דער מענטש האָט אבער אויך א יסוד זיך צו באַטראַכטן אַלס אומענדלעך גרויס אין פאַרגלייך מיט די אומענדלעך קליינע ברואימלעך און נישט נאָר דערפאַר וואָס מיטן כח פון זיין שכל אונטערוואַרפט ער אונטער זיך זאַכן. וואָס זענען טויזנט מאָל גרעסער און שטאַרקער פון אים, אויך גאַנץ אומאָפּהענגיק פון זיין רצון ווערט אין יעדע רגע אין זיין בלוט און קערפּער - געוועב געפירט געוואַלטיקע מלחמות פון קליינטשיקע ברואימלעך. די קעמערלעך פון זיין אָרגאַניזם האָבן אין זיך 30 ביליאָן אַזעלכע חיהלעך.

מיר שאַצן אָפּ יעדער זאַך לויט איר נוצלעכקייט אָדער שעדלעכקייט פאַר אונדז, אבער די דאָזיקע הנחה איז אַ רעלאַטיווע. מי יודע ווי לאַנג דער מענטש האָט געקוקט אויף דער בין ווי אויף אַ שעדלעך באַשעפעניש, ביז ער האָט גראָד אַנטדעקט דעם האָניק. און ווער ווייסט ווי לאַנג דער מענטש האָט געקוקט מיט כּעס אויפן זייד-וואָרים, וואָס האָט די מוילבער · בלעטער געפרעסן ביז די קיסרער-סי-לינג-טשי האָט דערקאַנט די וויכטיקייט פון אָט דעם ווערמערישן זייד-שפּינער. און היינט פלאַנצן מיר אַליין מוילבער-בלעטער, כדי דער זייד-וואָרים זאָל האָבן זיין ליבלינגס-שפּייז

וואָסאַרע וואונדערבאַרער השתלשלות האָט דאָס אייער - לייגן פונים קאַמאַר? דאָס דאָזיקע פייגעלע לאָזט זיך אַראָפּ ביים ברעג פונים וואַסער נאָר אויף די פאָדערשטע צוויי פיסלעך און די הינטערשטע צוויי פיסלעך שטרעקט זי אויס איינס איבערן צווייטן אין דער פאָרם פון אַ ווינקל אין וועלכן דער קאַמאַר לייגט זיינע אייער. וואָס מער אייער ס-קומען אַרויס פאַרגרעסערט זיך דער ווינקל, אַזוי אַרום בילדעט זיך אַ פּאַק פון 300 אייער וועלכע וואַלטן צוליב זייער שווערקייט געמוזט אונטערגיין אין וואַסער. נאָר בילדעט זיך דער אייערפּאַק אין אַזאַ פאָרעם, אַז ער קען שווימען אויפן וואַסער. אַכזריותדיק פאַרטיליקן מיר די פיאַווקע און זוכן זי איינגאַנצן עוקר מן השורש צו זיין. ווייל מיר מוזן זיך שיצן קעגן דעם דאָזיקן בלוט זויגער. פונדעסטוועגן קען אונדז דאָס נישט אָפּהאַלטן צו באַוואונדערן דאָס שיינקייט און צוועקמעסיקייט ביים צוזאַמענאַרבעטן פון די פאַרשידענע חלקים פונים דאָזיקן אָרגאַניזם אַ שמעטערלינג אויג באַשטייט פון טויזנטער קליינע אויגעלעך אין דער געשטאַלט פון 6 עקיגע פאַצעטן (Facette) דאָס אויג פון דער לעבעלע (Libelle) באַשטייט פון 20.000 אַזעלכע פאַצעטן. וואָסאַרע אַרכיטעקטאָריש וואונדער ווערק איז די נעסט פונים פאַלק! (Falk) נישט די דערפאַרונג מאַכט אויס אים אַ בוי מייסטער. אַפילו דער פאַלק-פויגל וואָס איז אויפגעהאָדעוועט געוואָרן ווייט פון זיינע עלטערן וו ט אויפבויען אַ נעסט פונקט ווי זיינע חברים-פייגל. כאָטש ער האָט פאַר זיינע אויגן קיינמאָל נישט געזען אַ אַ שטייגער נעסט.

האסט שוין אַמאָל באַטראַכט די נעסט פון אַ שפּין? וואָס איז ווי פון אַ שטיק גידיכט געוועבטער ווייכער ווייסער זייד · שטאָף, וואָס לאָזט נישט אַדורך קיין שום פייכטקייט און צורייסט זיך זייער שווער. ווען מ-נעמט צונויף אינאיינים אַלע פעדים פון דער פּאַוועטינע זענען זיי קוים אַזוי דין ווי אַ האָר. „צי איז נאָך פאַראַן אַ בעסערע אילוסטראַציע צו די ווערטער פון אַריסטאָטעלעס אַז: די ווירקלעכקייט איז פאַעטישער פון דער פּאָעזיע. וואָלט דער דיכטער געקענט אויסקלערן עפּיס אַ גרעסערע פאַנטאַזיע ווי מיר זעען זי פאַר אונדזערע אויגן?

מיר ווייסן אַז ס-געפינען זיך נאַטור-פאַרשער וואָס לייקנען אָפּ אַז ס-איז פאַראַן אַ כּוח וואָס פירט אַ־ץ אין דער טבע צו אַ באַשטימטן תכלית, ווייל כאַנכע זאַכן זענען אין סתירה צו אַ תכלית אָדער ווייזן זיך אונדז לפּחות אויס אַלץ אַ סתירה. איך מיין אבער אַז מיר קענען זיך פאַררופן אויף לעסינג וואָס האָט געלעבט אין ברען-פונקט פון דער העכלה תקופה און איז אבער מיט זיין גאונות געגאַנגען אַ סך ווייטער פון זיין צייט. אַזוי זאָגט ער למשל אינים 38 שטיק פון זיין האַמבורגישע דראַמאַטורגיע „אַזאַ מענטש ווי אַריסטאָטעלעס פאַלט נישט אַזוי לייכט אַריין אין אַ בפירושער סתירה. ווען איך גלויב אַזעלכע יאָ צו געפינען, אַזוי בין איך געכער חושד מיין שכל איידער אַריסטאָטעלעס". מ-האָט אַמאָל געפרעגט דעם קלוגן סאָקראַטעס אַ מיינונג איבער די חיבורים פון הערקליט האָט ער געענטפערט: אַ סך פון זיי האָב איך פאַרשטאַנען און דאָס איז געווען זער וואונדערבאַר שיין און גוט און דאָס וואָס איך האָב נישט פאַרשטאַנען איז מסתמא אויך אַזוי שיין ווי דאָס וואָס איך האָב יאָ פאַרשטאַנען נאָר מיין שכל איז צו שוואַך דאָס אַלץ משיג צו זיין" (Diop. Laertius II .22) ווען מיר · ענדן אָן דעם דאָזיקן מאַסשטאַב לגבי דעם מענטשלעכן פאַרשטאַנד. אויף וויפיל דאַרפן מיר נאָך אָנווענדן דעם דאָזיקן מאַסשטאַב לגבי דער חכמה האלוקית וואָס פירט טן מיט דער גאַנצער בריאה?

יידיש א. י. ליפּמאַנאָוויטש

אונדזער שול-וועלט

צום מצב פון די בית-יעקב-שולן

באַלד וועט ווערן צוויי יאָר זינט ס-איז געווען אין וואַרשע דער צוזאַמענפאָר פון די ב"י פאַרוואַלטונגען. מיר האָבן גילייגט גרויסע האָפענונגען אויף דעם דעמאָלטיקן צוזאַמענפאָר און זיך פונאַנדערגיפאָרן מיט אַ באַרג החלטות. דער עיקר - ציל פון צוזאַמענפאָר איז געווען קודם-כל דאָס שאַפן די שול-אָרגאַניזאַציע און דערפון איז אַפילו אַ מינימום נישט דערגרייכט געוואָרן. במילא, איז געבליבן בלויז אַ שול-באַוועגונג און נישט קיין שול-אָרגאַניזאַציע.

כידוע, איז פון באַוועגונג ביז אָרגאַניזאַציע אַ שאַרפער חילוק און אַלע פאַרווייטיקטע פּראָבלעמען פון אונדזערע שולן זענען טאַקע צוליב דער נאָך אַלץ נישט געשאַפענער שול-אָרגאַניזאַציע, שטיין געבליבן אויף אַ טויטן פונקט.

עס וואָלט אבער געווען נאָך נישט אַלץ דערזאָגט. ווען מיר זאָלן פאַרהוילן, אַז במשך דער צייט איז אונדזער שול-באַוועגונג אַ סך אָפּגעלאָזן געוואָרן און געפינט זיך שיעור נישט אין אַ גרויסער סכנה טאַקע, און ווייל די ב"י שול איז אונדז אַזוי טייער און חשוב און מיר ווייסן איר נחיצות פאַרן יינגען פרויען-דור, טאָרן מיר זיך נישט אַליין גינאַרן און בלייבן גלייכגילטיק · צופרידן, ווען ס-איז באמת דאָ זייער אַ סך פון וואָס אומצופרידן צו זיין.

איך ווייס שוין למפרע, אַז די פּראָווינץ, וועט אויסגיסן איר גאַנצן צאָרן אויף די צענטראַלעס און איך גיי גאָרנישט אצינד ווערן דער סניגור פון אונדזער צענטראַלער שול-אָרגאַניזאַציע. די צרה איז אבער, וואָס דער גורל פון די שול-צענטראַלעס איז נישט בעסער ווי דער גורל פון אַלע אונדזערע צענטראַלעס. וואָס מע פאַרלאַנגט פון זיי אַ סך און מען גיט זיי גאָרנישט. ס-דרייט זיך ווי אַ כּשוף-ראָד: נישטאָ קיין מענטשן, ווייל ס-איז נישטאָ קיין געלט, נישטאָ קיין געלט, ווייל ס-איז נישטאָ קיין מענטשן, די סניפים געבן נישט, ווייל זיי טענהן דאָס די צענטראַליס געבן זיי גאָרנישט דערפאַר, די צענטראַלעס ווידער קאָנען נישט געבן, ווייל די סניפים געבן זיי נישט צוג-ערשט. פון דעם לאַבירינט וועלן מיר שוין דאַכט זיך קיינמאָל נישט אַרויס, ס-איז די באַקאַנטע שיורע דין תורה ווען ביידע צדדים זענען גערעכט.

וואָס אַ צענטראַלע איז אבער אויף יעדן פאַל מחויב צו טון, ווען זי טראָגט נאָר אויף זיך דעם נאָמען צענטראַלע, איז, נישט צו שווייגן, אַלאַרמירן, רופן און כסדר אָנווייזן אויף דעם וואָס קוועלט, ווי עס האַלט איר אַרבעט, דערציילן בפומבי וואָס עס שטערט און בכלל די עפנטלעכקייט אינפאָרמירן איבער אַלץ און ווען מיר זענען אין דעם פּרט נישט אין אָרדענונג, איז עס אַן-עוולה!

איך האַלט אַז ס-איז שוין די העכסטע צייט. אַז מיר זאָלן זיך עפנטלעך דורכשמועסן און נאָנץ ערלעך זיך פאַרטראַכטן וועגן די ענינים פון אונדזערע שולן.

איך וועל אָנהייבן וועגן קריטיש מאַטעריעלן מצב פון או.דזער שול. איך שטויס זיך אָן, אַז ס-וועט קיינער היינט נישט נתפעל ווערן פון די ווערטער „קריטישער מצב". ווּו איז היינט נישט קריטיש? וואָסאַרער מוסד פילט דאָס היינט נישט קיין דוחק? איך האַלט אבער אַז גראָד ב"י האָט באַדאַרפט און אויך געקענט זיין אַ אויסנאַם און פונים קריזיס נישט זיין דער ערשטער קרבן.

דאָרט וואו ב"י איז נישט קיין פאָלקס-שול נאָר קורסן, דאָרט באַטרעפט דער בודזשעט אַזאַ קליינער סכום, אַז ביי די בצמצום-דיקסטע הכנסות דאַרף בשום אופן נישט זיין קיין דעפיציט. עס געפינט זיך אבער אַ גאַנץ סך אין די עומדים בראש פון דער שול.

דער שכל איז מחייב, אַז די פירונג פון אַ בית-יעקב-שול, האָט געדאַרפט אָנפאַרטרויט צו ווערן, די טיכטיקסטע נאַרשאַנעריקסטע ענערגישסטע און דער עיקר, די אידעאַלסטע מענטשן פון אונדז אין יעדן אָרט. די מנהיגים פון אַ ב"י שול דאַרפן פאַר אַלץ זיין זיך אַליין ציל-באַוואוסט און כאָטש אַ ביסל פאַרשטיין, אַז עס לוינט צו ברענגען אַ קרבן צייט און טירחא פאַר אַזאַ מוסד.

אַזעלכע עסקנים וואָלטן פשוט געגאַנגען פון שטוב צו שטוב. נאָר אַזוי באַדאַרף מען טון — און בוקר וערב גערעט מיט די פרומע טאַטעס און שוין געפונען עצות צו זיי, אַז זיי זאָלן שיקן זייערע קינדער אין „בית יעקב". ווער ווייס דאָס נישט, אַז אין רוב ערטער צוליב דעם וואָס אַ סך פרומע יידן און גראָד די נגידים שיקן נישט זייערע קינדער אין ב"י, מאַכט דאָס לערער אין בודזשעט.

קיין איין בית - התפלה דאַרף נישט דורכגילאָזט ווערן, וואו ס-געפונט זיך אַ רעליגיעזער ייד, וואָס זיין קינד לערנט נישט אין ב"י, מע זאָל אים נישט כסדר עפנטלעך וואַרפן אין פנים אריין דאָס גרויסע פאַרברעכן וואָס ער טוט, מצג ער אַפילו זיין דער „שענצטער מענטש אין שטיבל".

אַפילו אין די גרויסע שטעט האָט מען אויך באַדאַרפט האָבן אַ גענויע רשימה, קודם פון די „אייגענע" וואָס שיקן נישט זייערע קינדער אין ב"י און ווער שמועסט נאָך פון די וואָס פּאַקן אָן מיט גראַב גאַלד די קעשענעס פון די „מלחכי פּנכא" פון די אַפּיקורסישע געכנאַזיעס. אין יעדן בית-התפלה אין גרעסערע שטעט דאַרף זיין אַ פאַרטרעטער פון ב"י און אַלע פאַרטרעטער צוזאַמען זאָלן בילדן אַזאַ אַגיטאַציע-לעגיאָן פאַר בית-יעקב. פאַר בית-יעקב בכלל דאַרף אין "ריפט און אין וואָרט כסדר געפירט ווערן פּראָפּאַגאַנדע און אויפקלערונג. נאָך ווייט ווייס נישט דער ברייטער עולם אָס די ב"י דערציאונג באַטייט. אַפילו דאָרט ווי די שולן עקזיסטירן שוין יאָרן לאַנג.

איך האָב נאָר דערמאָנט איין פונקט אין דער אַרבעט פון ב"י, וואָס איך ווייס, אַז ס-איז זייער אָפּגעלאָזן און איז דער שטאַרקסטער גורם צום קראַנקן בודזשעט פון אַ סך שולן.

דעם בעסטן סימן האָבן מיר, אַז בכדי ס-זאָל זיין אַ געזונטער שול-בודזשעט, געפינט זיך דער עיקר אין די עסקנים וואָס פירן די שול. אַז טאַקע אין אַ גאַנץ סך קליינע אָרימע שטעטלעך האַלטן זיך בעסער די שולן ווי אין די גרעסערע שטעט און דאָס איז נאָר דערפאַר ווייל די עסקנים דאָרט זענען טיכטיקע, און ווייל דאָס דערהאַלטן די שול איז זיי טייער, טיף אין האַרץ, געפונען זיי שוין די וועגן דערצו. דאָ גילט דער כלל יגעת ולא מצאת אל תאמין...

א. ג. פּ.

אונדזער רעכט און זייער חוב

פון הלל זיידמאן

איינס פון די אַנגיווייטיקטע פּראָבלעמען פון דעם יידישן דערציאונגס-וועזן איז דאָס רעליגיע-לערנען אין די אַלגימיינע מלוכהשע שולן. די יידישע קינדער, וועלכע ווערן דערצויגן אין די דאזיקע שולן ווערן פאַרפרעמט פונים יידישן גייסט און אַסימילירט.

דאָס לערנען פון יידישע רעליגיע דאַרף זיי באַקענען מיט יהדות, מיט דער יידישער אמונה און זיי דערנענטערן צו יידישקייט.

דאָס איז דער צוועק פונים רעליגיע-לערנען.

דערפילן די לערער פון רעליגיע אין די אַלגימיינע מלוכהשע שולן די דאזיקע פליכט?

ווען מע באַקענט זיך נענטער מיט דעם ענין, מוז מען ענטפערן אַ קאַטעגאָרישן ניין!

די רעליגיע לערער זענען על-פּי-רוב פרייע, זייער לעבנספירונג איז נישט אין הסכם מיט די פּרינציפּן פון דער יידישער אמונה. און ווי עס איז יעדן באַוואוסט, לערנט דער ביישפּיל וואָס דער לערער גיט, פיל מער ווי די לעקציעס. דער מוסטער אַלזא, וואָס עס שטעלן פאַר די יידישע רעליגיע לערערס, איז ווייט נישט גיפּאסט איינצופרעגן אין קינד יראת-שמים און צוגיבונדנקייט צום יהדות.

נאָך ווייניקער קענען דאָס טון די לעקציעס, וועלכע ווערן גילערנט אָן גייסט, אָן אינערלעכער איבערצייגונג, אָן דעם גיהעריקן שוואונג, וואָס זאָל קענען באַגייסטערן די יינגע נשמה פונים קינד פאַר יידישקייט. ס-רוב ווערט די לעקציע פון רעליגיע גילערנט נאר אַזוי מן השפה ולחוץ, אַבי יוצא צו זיין.

דעם בעסטן סימן האבן מיר אין דער פּראַקטיק, ווי ביי די קינדער איז די רעליגיע-לעקציע אַ איבריקע זאַך און זיי האבן צו דעם לימוד נישט קיין שום אינטערעס. דערביי דאַרף מען נישט פאַרגעסן, אַז צוליב דער קאַטאַסטראַפאַלער עקאָנאָמישער לאַגע, איז פיל יידישע עלטערן נישט מעגלעך צו באַצאָלן שכר לימוד און צו געבן זייערע קינדער אַ יידיש-רעליגיעזער דערציאונג; אַזוי, דאָס גאַנצע ביסל יידישקייט דאַרף דאָס קינד שעפּן פונים רעליגיע-לערער אין די פּאָווסעכנע שולן.

וואָסאַרע דור ס-קען אַרויסקומען פון אַזאַ מין „רעליגיעזער" דערציאונג קען מען זיך שוין אַליין פאָרשטעלן.

ס-איז דעריבער קלאָר, אַז דער דאזיקער מצב קען נישט און טאָר נישט ווייטער אַזוי בלייבן! ס-מוז אונטערגינומען ווערן גיהעריקע שריט איינצופירן ארדינונג אויף דעם גיביט.

וואָרום אַזוי ווי ס-איז איצט, איז עס נישט אין ארדינונג. סיי פונים גיזעצלעכן, סיי פונים לאָגישן קוק.

אין גאַליציע עקזיסטירט אַ גיזעץ, נאָך פון עסטרייך, אַז אַ רעליגיע-לערער אין די מלוכה-שולן מוז ווערן באַשטעטיקט פון דער קהלה און פונים רב.

אין דעם נייען פּוילישן גיזעץ וועגן דער לערער-פּראָגראַמאַטיק איז דאָ אַ בפירושע באַשטימונג, אַז „די לערער פון דער יידישער רעליגיע אין די מלוכה-שולן מוזן אַנטשפּרעכן די פאָרשריפטן פון דער יידישער אמונה".

ס-איז קלאָר, אַז וועגן דעם, צי דער לערער אַנטשפּרעכט די פאָרשריפטן פונים דת דאַרף אַנטשיידן דער רב. דערמיט איז גיגעבן גיוואָרן דעם ארטאדאקסישן יידנטום אַ מיטל נישט צו דערלאָזן, אַז דעם פּאָסטן פון אַ רעליגיע-לערער זאָל פאַרנעמען אַ נישט-רעליגיעזער.

ליידער ווערט דאָס דאזיקע מיטל נישט אויסגינוצט גיהעריק. אַחוץ דעם רעכינען זיך נישט אַ טייל שולן מיט דער דאזיקער באַשטימונג פונים גיזעץ, אַ גרויסע שטערונג איז אויך דאָס, וואָס ס-פעלן אַמאָל אויס אַנטשפּרעכנדע קוואַליפיצירטע רעליגיעזע לערער.

וואָס-זשע איז אַלזאָ דאָ צו טון?

דערויף איז דאָ איין תשובה:

די בית-יעקב-לערערנס זאָלן אויפגינומען ווערן אַלס רעליגיע-לערערנס אין די מלוכה-שולן!

דאָס איז אַ פאָדערונג, אַ לאָגישע אַ גירעכטע, און אַ ריכטיקע.

אַ לאָגישע, ווייל די בית-יעקב-לערערנס ווערן דערצויגן אין אַ סעמינאַר, ווי ס-ווערט גילערנט גרינטלעך, מיט אינטערעס און באַגייסטערונג די אַלערליי יודאַאיסטישע וויסנשאַפטן. זיי גיפינען זיך, נישט נאר אין דער לערן-צייט, נאר אפילו נאָכן ענדיקן דעם סעמינאַר—אונטער אַ פאַראַנטוואָרטלעכער רעליגיעזער השגחה מצד באַקאַנטע אויטאָראַטיווע אויפזעערנס. זיי גיפינען זיך, אויך אונטער דער שטענדיקער לייטונג פון דער בית-יעקב-צענטראַלע, וואס גיט זיי תמיד די גיהעריקע אָנווייזונג און אונטערשטיצונג אין זייער לערן-טעטיקייט און ארדנט איין אין די ראַמען פון דער מעגלעכקייט פאַרפאָלקאָמונגס - קורסן אין דער פעריעס-צייט.

אַחוץ דעם איז שוין באַקאַנט פון דער ביז איצטיקער פּראַקטיק, אַז די בית-יעקב-לערערנס פרעגן איין ביי די קינדער צוגיבונדנקייט צו יידישקייט און שאַפן אין ווייער אומגעבונג אַ אמת רעליגיעזער סביבה.

די בית-יעקב-לערערנס זענען אַלזא די איינציקע, וואָס באַזיצן די גיהעריקע קוואַליפיקאַציעס פאַר רעליגיע לערערנס אין די מלוכה-שולן.

די דאזיקע פאָדערונג איז אויך אַ גירעכטע, ווייל אויף דער מלוכה ליגט אַ חוב אויפן יסוד פונים מינדערהייטס - טראַקטאַט, צו געבן יידישע קינדער אַ יידישע דערציאונג. די סובווענציעס וועלכע די רעגירונג גיט אויף דעם דאזיקן צוועק, איז לפי ערך צו דער צאָל פון דער יידישער באַפעלקערונג אַ מינימאַלע.

מיר דאַרפן דעריבער פאָדערן, אַז די רעגירונג זאָל ווייניקסטנס טיילווייז דערפילן איר חוב לגבי דער יידישער באַפעלקערונג, דורכן אַנגאַזשירן אין די מלוכה-שולן רעליגיע - לערערנס, וואָס פאַ"ן באמת דערפילן זייער פליכט און איינפלאַנצן דעם רעליגיעזן גייסט אין די יידישע קינדער און דערצו זענען נאר ראוי די לערערנס פונים בית-יעקב-סעמינאַר.

אונדזער פאָדערונג איז אויך אַ ריכטיקע, ווייל נאר די בית-יעקב-לערערנס וועלן שטיין אויף דער הויך פון זייער אויפגאַבע און וועלן צופרידנשטעלן אַזוי די מלוכה-שע שול-מאַכטן, ווי די יידישע באַפעלקערונג, וואָס פאָדערט מיט רעכט, אַז די מלוכה זאָל געבן די מעגלעכקייט פון אמתער רעליגיעזער דערציאונג פאַרן יידישן קינד.

פאַרשטייט זיך, אַז דער בית-יעקב-סעמינאַר אין קראָקע, וועט דאַרפן צופּאַסן אַביסל דאָס לערן-פּראָגראַם אַזוי, אַז ער זאָל אַנטשפּרעכן די קוואַליפיקאַציעס, וואָס ס-ווערן גיפאָדערט פון לערערנס אין מלוכה-שולן.

ס-איז אויך אַ פליכט אויף די רבנים, אַגודות און קהלות בשום אופן נישט צו דערלאָזן, אַז אויף אַ פּאָסטן פון אַ רעליגיע-לערער זאָל אויפגינומען ווערן אַ נישט-רעליגיעזער לערער.

לערנען מיט יידישע קינדער רעליגיע, געבן זיי אַ רעליגיעזע דערציאונג, איינפלאַנצן אין זיי צוגיבינדנקייט און ליבע צו יידישקייט — קענען נאר אַזעלכע, וואָס זענען אַליין רעליגיעז, וואָס זייער גאַנצער לעבנס-פירונג אַנטשפּרעכט די חוקי היהדות, —אַזאַלכע וואָס זענען דורכגינומען מיט דער הייליקער מיסיע צו טראָגן דעם מאור היהדות מיט מוט און שטאָלץ, מיט איבערגעבנהייט און מסירת נפש!

טאַקע נאר די דאַרפן פאַרנעמען די פּאָסטנס פון רעליגיע-לערערס און לערערנס אין די מלוכה-שולן. דאָס דאַרפן מיר מיט אַלע מיטלין פאָדערן. דאָס איז אונדזער רעכט און דער רעגירונגס פליכט!

וועגן „קינדער גאָרטן" און „פרישע בלימעלעך"

אונדזער לערערשאַפט באַקלאָגט זיך אַלץ כסדר אויפן דוחק אין קינדער-ליטעראַטור. דער וואָס ווייס נאר אַ ביסל פון דעם שטאַרקן דראַנג, וואָס עס האבן די שול-קינדער צום לייענען און ווי גרויס עס איז די שטערונג אין דער שול-אַרבייט, בעת עס פעלט דאָס נייטיקע לייען-שטאָף איז נישט מסופק, אַז זייער טענה איז אַ גירעכטע.

דערמאָנט מען זיך אבער ווי עס האט אויסגיזעען ביי אונדז אין דעם פרט מיט אַ פּאַר יאָר צוריק, קאָן מען דרייסט זאָגן, אַז דער ענין פון קינדער-ליטעראַטור איז פאָרט נישט אין גאַנצן איבערגילאָזט גיוואָרן אויף הפקר.

נאָך מיט זעקס יאָר צוריק בעת ס-איז פּשוט נישט גיווען קיין איין גידרוקטע שורה פאַר אונדזער קינדער - עולם — האבן מיר גימאַכט די התחלה און אָנגיהויבן אַרויסגעבן דעם „קינדער גאָרטן". זייער שווער איז צוגיגאַנגען דאָס צונויפזאַמלען דאָס פּאַסיקע מאַטעריאַל פאַר דער דאזיקער שריפט, אויך דאָס אַרויסגעבן איז גיווען פאַרבונדן מיט דעפיציט און כסדרדיקער פאַרצווייפלטער אָנשטרענגונג.

זייענדיק זיך אבער ציל-באַוואוסט אין דעם ענין, זענען מיר ניגאַנגען טריט ביי טריט, און דער „קינדער גאָרטן" האט דורכגימאַכט פאַרשידינע גלגולים, גיביטן פון צייט צו צייט דעם פאָרמאַט, גימאַכט פּרואוון וועגן כאַראַקטער פונים תוכן ביז מיר האבן דערהויבן דעם קינדער-זשורנאַל צו אַ גיוויסער בכבודער און לפי-ערך צופרידנשטעלנדער ליטעראַרישער און פּעדאַגאָגישער מדרגה.

שוין אינים פריערדיקן יאָר איז דער „קינדער-גאָרטן" גיווען טאַקע, דאָס פּראַקטישע און פון דער גאַנצער לערערשאַפט אָנערקענט לייען-ביכל פאַר אַלע שולן. אויפן פאַרלאַנג פון דער לערערשאַפט בעת דער קאָנפערענץ אין ראַבקע, אין זומער תר"צ, האבן מיר אויך פאַר יינגערע קינדער אַרויסגיגעבן די „פרישע בלימעלעך" און שוין די ערשטע 3 העפטלעך זענען גיוואָרן אויפגינומען אַזוי גוט מצד דער לערערשאַפט ווי מצד אונדזער קליינוואַרג מיט פרייד און אָנערקענונג.

מיר זענען אבער נישט מכופּק, אַז די ערשטע נומערן פון הייניטיקן יאָר „קינדער גאָרטן" און „פרישע בלימעלעך" וועלן ביים קינדער-עולם אַ סך מיין אויסנעמען ווי אין פריערדיקן יאָר. וויסנדיק ווי ווייט ס-האט אַ צוציאונגס-כוח דאָס אויסערלעכקייט פון אַ ביכל, האבן מיר זיך באַמיט און גימאַכט קינסטלערישע צייכינונגען פאַר די שער-בלעטער פון ק. ג. און פר. בל. אבער אויך דאָס מאַטעריאַל איז גיקליבן און פּעדאַגאָגיש-ליטעראַריש גילייטערט.

כדי דער קינדער-עולם זאָל האָבן אַן-אמתן עונג-רוחני!

די לערערשאַפט דאַרף נאר פילן אויף זיך דעם חוב, אַז אונדזערע קינדער-זשורנאַלן זאָלן קומען צו יעדן קינד, וואָס קאָן נאר לייענען און דאָס וועט במילא פירן צום וואוקס פון אונדזער קינדער-ליטעראַטור.

וועגן אונדזער אַנקעטע אין „קינדער גאָרטן"

אין „קינדער-גאָרטן" נומער 35 פון הייניטיקן חודש גיפינט זיך אַ אַנקעטע מיט פאַרשידינע וויכטיקע פראַגן. גיווענט צו די קינדער. מיר בעטן אַלע לערערנס צו דערקלערן די קינדער די וויכטיקייט פון דער אַנקעטע און עווענטועל צוזאַמינקלויבן אַליין די תשובות ביי קינדער, און צוזאַמין אַלע ענטפערס איבערשיקן אין אונדזער רעדאַקציע. דאָס מאַטעריאַל פון דער אַנקעטע האט אַ גרויס חשיבות פאַר אונדזער שול-לעבן און דער רעזולטאַט פון דער אַנקעטע וועט אַ סך ענינים פון אונדזערע שולן אויפקלערן און בכלל אונדז געבן אַ בילד פון קינדער-לעבן.

„וואָס וועט פאָרט זיין מיט אונדזער עתיד?"

דער פאַרלאַג „מנורה" אין וואַרשע האט אַרויסגיגעבן אַ ביכל מיטן דערמאַנטן נאָמען פון אונדזער פריינט נטע בערלינער. אין דעם דאזיקן ביכל ווערט אַרומגירעט בקיצור, אבער אין קלאָרע האַרציקע ווערטער דאָס פאַרקאָמפּליצירטע און אָנגיווייטיקטע פּראָבלעם פון אונדזער חנוך הבנים. דער עיקר באַטאָנט ה' בערלינער דעם ענין פון אויסבילדן מלמדים-מחנכים.

„מיר טאָרן נישט רוען, מיר טאָרן נישט וואַרטן. שוין מוזן מיר אָנהייבן טון, אויב עס איז אונדז טייער דער יידישער עתיד".

אַזוי פאַרענדיקט ה' בערלינער זיין האַרציקן רוף צום יידישן פרומען עולם.

גרויסע חנוך-קאָנפערענץ אין ווילנע

מאָנטיק הייניטיקער וואָ איז גיווען אין ווילנע אַ גרויסע חנוך-קאָנפערענץ, אין וועלכע ס-האבן זיך באַטייליקט דעלעגאַטן פון ליטע, עסטלאַנד און פוילן. צוו. אנד. רבנים, פּעדאַגאָגן און שול-טוער. אויף דער קאָנפערענץ האט אויך גיהאַלטן אַ רעפעראַט וועגן דער וויכטיקייט פון די ב"י שולן ה. י. ל. אָרלעאַן. מיר האבן צוגישיקט דער קאָנפערענץ אַ באַגריסונג.

15 יעריקער יובל פון דער ערשטער ב"י־שול

אין חודש שבט הייניטיקן ווינטער ווערט 15 יאָר זינט ס-איז גיגרינדעט גיוואָרן די ערשטע בית-יעקב-שול דורך דער פרוי שענירער אין קראָקע. דער דאזיקער חודש וועט דאַרפן פאַרוואַנדלט ווערן אין גאָר אַ גרויסן יום-טוב פון דער „בית-יעקב"-באַוועגונג אינים גאַנצן לאַנד אונדזער רעדאַקציע האט אויך שוין באַשלאָסן אין דעם דערמאַנטן חודש אַרויסצוגעבן אַ גאָר גרויס רייך יובל-העפט. וואָס וועט איבערשטייגן אַלע רייכע נומערן וואָס מיר האבן ווען עס איז שוין אַרויסגיגעבן. באַזונדער וועלן אויך אַרויסגיין די „גיזאַמלטע שריפטן" פון פרוי שענירער. די וואָס ווילן זייערע נעמען זאָלן פיגורירן אין דער רשימה צווישן די פאַרערערנס פון דער שעפערן פון דער ב"י באַוועגונג, דאַרפן שוין ווערן פרענומעראַנטן איינצאָלנדיק נאר 2 זלאָטיס פאַרן בוך פריערויס. דאָס בוך וועט קאָסטן 3 זלאָטיס. וועגן פאַרשידינע וויכטיקע איבערראַשונגען, וואָס מיר גרייטן צו לכבוד דעם גרויסן יום-טוב פון דער ב"י באַוועגונג, וועלן מיר נאָך באַזונדער שרייבן.

ווי אַזוי דערציסטו דיין קינד?

אַלע מוטערס, לייענערנס פון בית-יעקב-זשורנאַל דאַרפן ענטפערן:

א) צי ביסטו איינשטימיק מיט דיין מאַן וועגן דעם תכלית פון דיינע קינדער?

ב) וואָסאַרע שפּראַך רעדסטו מיט דיין קינד?

ג) וואָסאַרע שפּראַך רעט דיין מאַן מיטן קינד?

ד) וואו לערנט דיין קינד און צי ביסטו צופרידן מיט זיין דערציאונג, אויב נישט, מיט וואָס? (באַזונדערס ענטפערן וועגן יינגלעך או באַזונדער וועגן מיידלעך)

ה) צי איז דיין קינד עפ"י רוב גיהאַרכזאַם?

ו) וואָסאַרע באַרוף ווילסטו אויסקלויבן פאַר דיין קינד? (באַזונדער ענטפערן וועגן זין און באַזונדער וועגן טאָכטער)

ז) וואָסאַרע נאָמען רופסטו דיין קינד? – עס דאַרף קיין איינציקע מוטער פון קינדער, וואָס לייענט אַדורך די אַנקעטע זיך נישט אָפּזאָגן פון צו ענטפערן, ווייל דאָס מאַטעריאַל איז אונדז נייטיק פאַר אַ וויכטיקער פּעדאַגאָגישער פאָרשונג.

נאטיצן וועגן ביכער און קולטור ענינים

דער תנ״ך אין פאַרטייטשונגען

די אמעריקאנישע ביבל-געזעלשאפט האט פארעפנטלעכט, אז ביז אהער איז די ביבל דערשינען אין 919 שפראכן און דיאלעקטן!

דאָ קומען נאר אין חשבון די אויסגאבן פון די דריי גרעסטע געזעלשאפטן אויף דער וועלט: פון דער ענגלישער, אמעריקאנישער און פון דער „נאציאנאלער תנ״ך געזעלשאפט פון שאטלאנד". די איבריקע אויסגאבן ווערן נישט גענומען אין אכט.

מ-קאָן דעריבער דרייסט משער זיין, אז דער תנ״ך איז שוין דערשינען ביז יעצט אין איבער טויזנט שפראכן! גרויס און אייביק איז דער כוח פון ג—טס וואָרט!

יידיש לשון אין ארץ ישראל

אין העברעאישן ארץ-ישראל, וואו יידיש ווערט שארף באקעמפט אין די ציוניסטישע קרייזן און ווערט כסדר פארפאלגט דורך דעם קריגערישן „גדוד מגיני השפה", האט זיך לעצטנס געשאפן א פארלאג מיטן נאָמען „אין צוים", וואָס האָט פאר א אויפגאבע דווקא דאָס פארשפרייטן ביכער נאר אין יידיש. אינים דערמאנטן פארלאג זענען דערשינען יעצט 2 יידישע לידערביכער. אין שייכות דערמיט האט דאָס דארטיקע יידישיסטישע מנין געפראוועט א שמחה לכבוד דעם „גרויסן" געשעניש.

טרויעריק, ווען א כלי ווערט דער תוכן אליין...

יוסיפוס פלאַוויוס דורך די ברילן פון אַ דיכטער

ליאָן פאכטוואנגערן אגב: א מיטגליד פון א היימיש-יידישער פרומער משפחה אין מינכן), וועלכער האט זיך אזוי קונה-שם געווען מיט זיין „ייד זיס", ארבעט יעצט איבער א גרעסער ווערק מיט יוסיפוס פלאוויוס אלס הויפט-העלד. דער לעבנס-וועג פון פלאוויוסן איז א דאנקבארער דראמאטישער שטאף פאר דער קינסטלערישער פאנטאזיע פונים דיכטער, פויכטוואנגערס פעדער זאָגט צו א סך שפאנינדיס.

מאַקס ריינהאַרד גרויסט זיך מיט זיין יידישן אַפּשטאַם

דער געניאלער רעזשיסער פראָפ. מאַקס ריינהארד האט אין א אינטערוויאו פאר דער דייטש-יידישער וואכן-שריפט „די ווארהייט" איבערגעגעבן אינטערעסאנטע פרטים פון זיין לעבן און מיט שטאלץ גערעט וועגן זיין שייכות צום יידנטום.

...איך בין שטאלץ דערמיט, וואָס איך בין א ייד און איך שעם זיך נישט וואס איין טאָג אין יאָר, יום-כיפור, פאסט איך דעם גאנצן טאָג און איך בין מיט דער נשמה און מיטן הארץ ביי ג—ט... תמיד, אז איך פאָר אויף קבר אבות פאר די ימים נוראים, פיל איך טאפלט, אז איך שטאם פון דעם פאלק, וואָס האט געשענקט דער מענטשהייט די קולטור".

ריינהאַרד איז א שטארקער מכובד אין דער בישאפליכער רעזידענץ זאלצבורג, וואָס איר שענסטער פלאץ טראָגט דעם נאָמען פון דאזיקן בארימטן רעזשיסער, צוליב זיינע יאָר-יערליכע אויפפירונגען פון אינטערנאציאנאלע פעסט-שפילן אונטער זיין רעזשי.

זענען ריינהארדס אויבן-דערמאנטע ווערטער באמת אויפריכטיקע אדער טאקי נאר פאזע-טעאטראלישע? סיי ווי מער ווי קבר-אבות-יידישקייט איז עס יעדנפאלס נישט...

אין ראַטן-פאַרבאַנד ווערט געפלעגט דער מלחמה-גייסט

רעמאַרקס „אויפן מערב-פראנט נישטאָ קיין נייעס", וואָס איז געגאנגען אויפן אלוועלטליכן ביכער-מארק אין א גוזמאדיקן טיראזש, צוליב זיינע וואונדערלעכע מלחמה-שילדערונגען, ווערט אין באלשעוויסטישן רוסלאנד דורך די דארטיקע מאכט פאקטארן געשטערט אין זיין פארשפרייטונג, דאָס דאזיקע בוך איז דארט זער געשמאק געלעזן געווארן דורך דער יוגנט. די סאוויעט רעגירונג, שרייבט דער בערלינער מאנאט-זשורנאל „ליטעראטור" האט מורא, אז די סאָוויעטישע יוגנט וועט זיך אנשטעקן מיט דעם אנטי-מלחמה גייסט, וואָס אָטעמט פון רעמאקס ווערק און וועט חלילה אויך אנהויבן צו האסן דעם קריג און דאָס וואלט געקאנט אפשוואכן איר כוח און חשק אונטערצונעמען בלוטיקע וועלט רעוואלוציעס.

ווי איז צו די דאזיקע, וואָס זייער וועג צו יושר פירט נאר דורך בלוט און פייער...

די פרוי קעגן מלחמה שגעון

די בארימטע דייטשע שרייבערן העגריעטע רימאן האט אפגעדרוקט א בוך „שוועסטער פון דער פערדער ארמיי" (בערלין, פארלאג ב. רייכסנער). אין דאזיקן בוך שילדערט די אויטארן אירע איבערלעבענישן בעתן קריג, וואו זי האט גענומען אן-אקטיוון אנטייל אלס „שוועסטער". דאָס בוך איז אינטעריסאנט דערמיט, וואָס עס גיט שפאנינדע בילדער וועגן דעם לעבן אויפן „טיל", א געביט, וואָס איז אין דער ביז-איצטיגער מלחמה-ליטעראטור, ווייניק געשילדערט. רימאן רעט מיט הארץ — בלוט און צארן — שוים וועגן דעם חיהשן ווילדקייט פון די אפיצירן, וועלכע שיקן לייכטזיניק דעם פשוטן זעלנער אויפן זיכערן טויט אין דער צייט, ווען אליין, אין „טיל" שכורן זיי אן א גרעניץ און טרייבן די גימיינסטע ארגיעס מיט באסן פרויען. „א גרויסער הויפן מיסט" איז געווען די מלחמה — פארענדיקט מיט כעס העגריעטע רימאן.

דאָס איז נאך איין קאלטער שפריץ אויף די משוגע-צוהיצטע גימיטער פון די פארשידינע פאטריאטן-נאציאנאליסטן. הלוואי זאל עס ווירקן!

די טראַגעדיע פון אַסימילאַציע

יאַקוב מארטקאוויטש איז דער נאָמען פון א ווארשעווער ייד, וואָס איז אנטלאפן ווייט פון זיין יידישקייט און געבוירן סביבה און אוועקגעשענקט זיין גאנצע ענערגיע און שאפונגס לוסט דער פארשפרייטונג און פארשענערונג פון פוילישן בוך. אין זיין פארלאג זענען דערשינען די געראָטנסטע פוילישע שאפונגען און דער אייראפעישער פאריס. פון יידן, און יידישקייט איז ער אנטלאפן און באמיט זיך אנצוגיין אין דער געזעלשאפט פאר עכט פויליש. דאָס פוילישע ביכער-וועזן האט טאקי פיל מארטקאוויטשן צו פארדאנקען. ער האט אויך צוגעהאלפן לטובת דעם גוטן נאָמען פון דעם פוילישן בוך אין אויסלאנד (ער איז אויך געווען דער באגרינדער פונים פוילישן ביכער-פאוויליאן אויף דער איצטיקער פאריזער קאלאניאל-אויסשטעלונג) צום סוף האט מען אים געפונען אין זיין צימער א טויטן. שמועסט מען, אז ער האט זיך אליין דעם טויט גענומען. ער איז אוועק א אנטוישטער, ביי אלע זיינע גרויסע לייסטונגען האט אים פארט די פוילישע געזעלשאפט נישט אנערקענט פאר זייערס גלייכן, האט ער זיך דאָס גענומען צום הארצן און אפגעטון זיך א מעשה, עס גייען קלאנגען, אז ער האט זיך ספעציעל געפונען געטראפן נאָכן דערשיינען פון א. סלאמנימסקיס „ווארשעווער נעגער", סלאנימסקי (אגב: אליין א איניקל פון א העברעאישן רעדאקטאר) האט אין זיין דאזיקן בוך געגעבן א בילד פון א ווארשאווער יידישן פארלעגער, וואָס באמיט זיך מיט אלע אופנים צו באקומען די פוילישע הסכמה אויף זיין פאטריאטישקייט און גוטן קונסט-געשמאק, צום סוף ווערט ער קאמפראמיטירט און מיאוס אויסגעלאכט...

מארטקאוויטש האט א פנים דערזען זיך אליין אין סלאנימסקיס געשילדערטן העלד און פון דעמאָלט אָן איז ער ארומגעגאנגען א אנטוישטער און פארקרענקטער, מען האט אים נישט געוואלט פארשטיין אין זיין פוילישער נאבעלער געזעלשאפט וואוהין ער האט זיך מיט געוואלט געריסן פונקט אזוי ווי ער האט פריער נישט געוואלט פארשטיין זיין אלטער יידישער סביבה פון וואנין ער האט דעזערטירט.

איז עס פון דער ארישער זייט ציניש און טאקטלאז אזא באצאָלונג פאר טובות? אדער אפשר איז עס גאנץ נאטירלעך אזא באהאנדלונג, ווייל ווי דען אנדערש קאן מען באטראכטן דעם אפילו ברייטהארציקסטן נדבן, ווען אלע ווייסן, אז ביי זיך אין דער היים לאזט ער אויסגיין פון הונגער און קעלט א אייגענעם אלטיטשקן צובראכינעם טאטן?..

ס'איז די אייביקע טראגעדיע פון אסימילאציע. נאך מער טראגיש וואָס די אלע מופת געשיכטן בלייבן אָן לימוד פאר די נאָכקומער וועלכע רייסן זיך ווייטער צו אומגיבעטינע גויאישע טישן, כדי צום סוף אוועקצוגיין פארשעמטע און אנטוישטע. די טראגעדיע פון אסימילאציע דויערט ווייטער אין פארשידינע וואריאנטן...

(איל״ה)

וועגן אונדזער פיאנערן פערבאַנד

דערווייל האט מען זיך נאך פון אַ קליינער צאָל שטעט דעקלאַרירט אלט מיטגלידערנס פונים פאַרבאַנד. ווייזט אויס אַז די וויכטיקייט פונים פאַרבאַנד ווערט נאך נישט גענוג אָפגעשאַצט, ווילן מיר דעריבער אויף דעם ארט זאָגן נאך אַפּאָר ווערטער וועגן דעם דאזיקן זייער וויכטיקן ענין: אַלע וואָס ווילן זעען אונדזער ליטעראַטור וואַקסן און שטייגן סיי בכמות סיי באיכות, זאלן וויסן, אַז דאָס וועט נאר געשעען דעמלט, ווען אין יעדער שטאָט, און לכל הפחות וואו ס-זענען דאַ ב״י שולן און בנות-ארגאַניזאַציעס, וועט זיין אַ פיאנער פונים פאַרבאַנד.

אמת, די וואָס האבן פאקטיש איבערגיגעבנקייט און געטריישאַפט צו דער בית יעקב-ליטעראַטור זענען נאך לעת-עתה ווייניק דערפאַר פאַרדינען טאַקע דעם נאָמען „פיאנערן" די וואָס פארשטיין, אַז מיט זייער גיין אין די פאדערשטע רייען נעמען זיי אויף זיך אַ פאַראַנטווארטלעכע אויפגאַבע אבער צוגלייך פילן זיי, אַז זיי זענען דערמיט די מיט בויער פון א גרויס חשוב ווערק.

אין דער געשיכטע פון אונדזער יוגנט-באַוועגונג וועלן אויף תמיד בלייבן פאַראייביקט לשבח, די וואָס האבן אין אַן-ערנצטן מאמענט געגעבן זייער צושטייער די שוץ-וואַנט פאַר אונדזער הייליקן אידעאַל, דאָס געדרוקטע וואָרט.

שוין די העכסטע צייט צו פאַרשטיין

אונדזער גאַנצע הארעוואַניע פאַר דער דערציאונג פונים יינגין דור, וועט נאר דעמלט האבן הצלחה, ווען צוגלייך וועט געשאַפן ווערן אַ גוטע ריינע און נוצלעכע ליטעראַטור. געטרייע פיאנערס פאַר דער בית-יעקב־ליטעראַטור איז דער איינציקער וועג דערצו.

אויב דו האסט שוין באַקומען אַ דעקלאַראַציע שרייב זי אונטער און שיק זי אָפּ אין אונדזער אַדמיניסטראַציע, ווען נישט שרייב אַ קאַרטל און פאַרלאַנג אַ דעקלאַראַציע. וועגן די רעכט און פליכטן פון די פיאנערן, זע אין דער בראשור „והביאו ברכה".

שטאַרקט אייך, — חברות פון בנות-אגודת-ישראל!

אין זייער אַ שווערען און קריטישן מצב, קומען מיר דאָס היינטיקע יאָר נאָך די רואיקע זומער חדשים, אייך רופן ווידער צו באַנייען די „בנות" אַרביט.

די עקאָנאמישע ירידה און ווירטשאַפטלעכער חורבן, לאזט זיך שפורן אין יעדן ווינקעלע פון לעבן און פאַרשטייט זיך, אַז מיר זענען דאָ נישט קיין אויסנאַם, צוגלייך מיטן גאַנצן יידישן קיבוץ אין לאַנד, וואָס איז ווירטשאַפטלעך צובראכן און חרוב, ליידן מיר אַלס אַ טייל פון אים. דער גורל פון יידישן מאַן איז דער זעלבער גורל פון דער יידישער פרוי און דער גורל פון יידישן זון איז דער גורל פון דער יידישער טאכטער.

אבער גראָד אין אַזאַ צייט טאָרן מיר נישט אַראָפּלאָזן די הענט און לאָזן הפקר אונדזערע געזעלשאַפטלעכע פליכטן.

מיר טאָרן נישט מיד ווערן און דעזערטירן פון דער אַ ראַנטוואָרטלעכער פאזיציע אויף וועלכע מיר האבן זיך זינט אַ פּאָר יאָר געשטעלט אויף דער וואַך.

עס דאַרף אונדז קלאָר זיין אַז ווי גרויס ס-איז די עקאנאמישע ירידה אין יידישן לעבן, איז נאך אַ סך גרעסער די נייסטיקע ירידה פון יידישן פאלק בכלל און פון דער יידישע יוגנט בפרט. אט דאָס באַוואוסטזיין, וואָס מיר פאַרמאָגן, רופט אונדז צו גרויסע התחייבותן און נישט חלילה קאַלט — גלייכגילטיק צו פאַרלאָזן אונדזערע הויכע פאסטנס, אַלס פירערנס פונים יינגין תורה-געטרייען פרויען-דור.

ביי אַלע אונדזערע חברות איז זיכער נאָך נישט פאַרגעסן געוואָרן די גרויסע פייערלעכע מאַניפעסטאַציע, וואָס מיר האַבן אָפּגעהאַלטן מיט אַ פּאָר חדשים צוריק אינים גרעסטן יידישן צענטער אין אייראפע, אין וואַרשע, אויף יענים צוזאַמענפאָר האָבן מיר אָנגענומען באַשלוסן צו פאַרשטאַרקן אונדזערע אָרגאַניזאַטארישער, קולטורעלער און סאציאַל - עקאַנאמישער אַרביט און מיר האבן זיך נאָך נישט צוגעגרייט זיי אויסצופירן.

באַשלוסן פון אַזאַ צוזאַמענפאָר ובפרט פון אַזאַ הויכער כנסי׳ זענען ווי אַ הייליקער שבועה, וואָס אויב מיר זאלן זי נישט אויספירן אין לעבן וועט דאָס זיין חלילה די שענדלעכסטע פראָפאַנאַציע פון אַ הייליקער אידעע.

חברות! עס גייט אַ ווינטער-סעזאָן, די בעסטע צייט פון געזעלשאַפטלעכער טעטיקייט. לאמיר-זשע שוין נישט פאַרזוימען קיין רגע. לאמיר פאַרשטאַרקן אונדזער זעלבסט דערציאונגס-אַרביט אויף אַלע געביטן, לאמיר הייבן העכער אונדזער שטום אַ קייגן דער אַסימילאַציע פון תוכן און לבוש, ווייטער פירן אומאויפהערלעך די מלחמה פאַרן אָפּהיטן דאָס יידישע לשון, לאמיר שטייגן אין אונדזער יידיש באוואוסזיין, לאמיר פאַרגרעסערן די רייען פון אונדזערע פאָן-טרעגער, לאמיר שטאַרקן אונדזער אָרגאַניזאַציע, קרעפטיקן אונדזער ריין גידריקט יידיש וואָרט, אויך מיט מעשים זאלן מיר זיך אויסצייכינען פאַר „ואהבת לרעך כמוך".

פון אַ סך זייטן מאַכט מען לעצטנס פרואוון די פאַראייניקונג פון דער שטאלצער רעליגיעזער פרויען-יוגנט אָפּצושוואַכן. מיט פוסטע נאַציאנאַלע פראַזן וויל מען אָפּציען פון אונדזער מחנה די די חברות און וואָס די „באַגליקער" זענען אויסן ווייסן מיר דאָך אַמבעסטן.

חברות! שוין צו דער אַרביט, מיט דערפרישטן מוט און ניי-באַלעבטער ענערגיע צום פאַרשטאַרקן די אויפלעבונגס-באַוועגונג פונים יינגן פרויען-דור, פאַרן יידישן פאלק, פאַר זיין ג—ט, פאַר זיין תורה, פאַר זיין לשון, פאַר זיין הייליק לאַנד, פאַר אַלץ וואָס יידיש איז קעמפן מיר און אַרביטן מיט געטרייען מסירת-הנפש ווי דאָס האבּ גיטון אונדזערע אמהות און נביאות!

צענטראַלע בנות אַגודת ישראל
אין פוילן

הכנות צום פרעלעגענטן - קורס
פון בנות אַגודת ישראל

דער צ. ס. נעמט אונטער ענערגישע שריט, אז דעם היינטיקן ווינטער זאל אין לאדזש פארקומען דער פרעלעגענטן-קורס פון בנות-אגודת-ישראל. דער דאזיקער קורס, וועט דויערן 2—3 וואכן און אַלס לעקטארן זאלן זיין די וויכטיקסטע דענקער און רעדנער פרויען און מענער פון לאנד און אויסלאנד, בערך 25 טעמאַטן זאל אַרומנעמען דער קורס און די דאזיקע רעפעראטן, זאלן גלייכצייטיק אפגישריבן ווערן און ס-וועט אזוי ארום זיין אַן-עשירותדיק מאטעריאל מיטאמאַל פאר דער גאנצער באוועגונג.

די ליטונג פון צ. ס. וועט נישט קארגן קיין שום טירחא, אז די דאזיקע אונטערנעמונג זאל אדורכגיפירט ווערן פאר יעדן פרייז היינטיקן ווינטער. עס וועט אויך געשאפן ווערן א קאמיסיע פון לאדזשער בנות-חברות, וואָס זאלן פארזארגן די פראווינצער אנטיילנעמער בחנם אכסניה בעת זייער געפינען זיך אין לאדזש.

אין די נאָנטע נומערן וועט כסדר אינפארמירט ווערן וועגן די ווייטערע הכנות צום פרעלעגענטן-קורס און עס אונטערליגט נישט קיין שום ספק, אז אלע אָפּטיילונגען וועלן אָפּשאַצן ס-חשיבות פון דער דאזיקער אונטערנעמונג.

שיקט אָפּ דעם באַריכט פאַרן יאָר תרצ״א

נישט געקוקט אויף אונדזערע פיל-מאָליקע דערמאנונג האבן מיר נאך א טייל בנות-ארגאניזאציעס נישט געענטפערט אויף אונדזערע פראגע-בויגן, מיר דערמאנען דערמיט נאכאמאל, אַז דער דאזיקער באריכט דארף תיכף אָפּגעשיקט ווערן. די וואָס האבן צוליב וועלכער עס איז סבה נישט דערהאלטן דעם פראגעבויגן, דארפן תיכף שרייבן דערוועגן אין צ. ס.

אדרעס: Sekretarjat B. Ą. I. Łódź skrz. pocz. 146

פון אומיטום שרייבט מען אונדז:

טשעכאָטשינעק: מיט א קורצע צייט צוריק איז ביי אונדז פארגעקומען אין זאל „בעלוועדער" א פייערלעכע אקאדעמיע פון „בנות". אויף דער אקאדעמיע האבן געהאלטן רעדעס: פרוי גוטמארגן, לערערן חוה גאלדשטאף, לערערן ראחיטש און פרל. קרויס. די אקאדעמיע איז אראָפּ מיט גרויס ערפאלג און די פרעלעגענטנס זענען אויפגענומען געווארן פון די פארזאמלטע מיט גרויס בייפאל.

קראָשניק: ביי אונדז איז פארגעקומען א אימפאזאנטער אפשידס-אוונט פאר דער לערערן פרל. אייכנבוים פון טארנאפאל, וועלכע האט איניקע יאָר געלערנט אין דער היגער שול. בנות חברות און שילערנס האבן געהאלטן פייערלעכע רעדעס און אויסגידרוקט א הארציקן דאנק דער פרל. אייכנבוים פאר איר דערציאונגס-ארביט, וואָס זי האט געפירט איניקע יאָר אין אונדזער שטאָט.

דוואַרט: דעם ערשטן טאָג חוהמ״ס איז ביי אונדז געווען אין פייערלעשער-זאל א גרויסע מאסן-פארזאמלונג מיט דער באטייליקונג פון ה׳ פרידגזאן. די פארזאמלונג און דעם ח. גאַסט האבן באגריסט די ה״ה: מ. ראטשטיין, פרנס פאשטשיק און ראטמאן אייזנשטיין. די בנות-פירערן רחל שעראדזקי האט אָפּגעגעבן א באריכט פון דער בנות-טעטיקייט זינט זי עקזיסטירט אין אונדזער שטאָט. פרל. שעראדזקא האט אויך דערמאנט אין איר רעדע די וויכטיקע לייסטונגען פון פרוי לעוועטאל פאר דער בנות. דערנאָך האט ה׳ פרידגזאן געהאלטן א צוויי-שעהדיקע רעדע, אין וועלכע ער האט אויפגעקלערט די צילן און אויפגאבן פון בנות-אגודת-ישראל. דערנאָך איז פארגעקומען א באנקעט פאר חברות און געסט, בעת וועלכע די פרוי לעוועטאל האט רעפערירט מענינא דיומא.

טאָמאַשאָוו-לוב. ביי אונדז איז געגרינדעט געווארן א בנות-ארגאניזאציע און אין דער פארוואלטונג זענען געקליבן געווארן: פרוי בירעמאן און די פרלס: חי׳ העללער, רחל שאפראן, פעסא מיר, הדס העללער, מנוחה פעראל, מאלי׳ העללער, מאלא גאלדשטיין, אקסט און הארבשטארק.

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem
ŁÓDŹ, 16 Października 1931
BAJS JAKOW
Cena 65 gr.
Rok IX zeszyt (77) 2
Adres Red. „Bajs Jakow"
Łódź, Kilińskiego 44.
Telefon 109-77.

תּוֹכן פון הייַנטיקן נומער:

א) אונדזער ערשטע אַנקעטע.* ב) זאָלן מיר נישט זבן יוצא געווען—א. ג. פרידנזאן ג) הבגדה און עלי' ד"ר נתן בירנבוים; ד) אַ תּפלה צו ליכט בענטשן (ליד) איש לוי; ה) די הייב—וו. לייכנער; ו) דער רב און דער שמש — שמואל נאָדלער; ז) די סדרה נח — שרה שענירער; ח) אונטער די פליגל פון מלאך המות (מלחמה-זכרונות);—אליעזר שינדלער; ט) די טראַגעדיע פון אַ דיכטער—משה מאַרק; י) אַ גוטער סימן—הרב טובי' הארוויץ; יא) פון אַ גיניטער האַנט און פון אַ פאַעטישער נשמה-יעקב לאַנדע. יב) אַ גיבענטשטע שטאָט, אַגיבענטשטע מדינה (וואָס די כינעזער דערציילן)—בן-איש; יג) שלוש-כּצודות (שטימונג) באַטשע ווייכקאהל; יד) כינעזיש מלחמה·ליד— א. שינדלער; טו) ביי די אנוסים אין פארטוגאַל — בנימין מינץ; טז) וואונדער אינים טאָג-טעגלעכן לעבן—ד"ר משה אַמער; יז) נאָטיצן וועגן ליטעראַטור און קולטור·ענינים; אונדזער שול-וועלט: יח) צום מצב פון די בית-יעקב·שולן—א. ג. פ; יט) זייער רעכט און אונדזער פליכט—הלל זיידמאַן; כ) וועגן „קינדער גאָרטן און „פרישע בלימעלעך" כא) 15 יעריקער יובל פון דער ערשטער ב"י שול כב) די חנוך-קאנפערענץ אין ווילנע כג) אַנקעטע ביי אונדזערע מוטערס כד) ידיבות כה) אַנאנסן, מלחמה=בילדער.

צו דער פארלאבונג פון אונדזערע חברות: מרים יאסקאוויטש מיט ה' זשארקאווסקי (פיעטרקאוו) פערל פרידמאן מי ה' כשצפלאן (זד. וואלע), מייטע פירשטענבערג מיט ה' בעגדלאוויטש (פאביניץ), רחל ניידאט מיט ה' בלאָשטיין (לאדזש), ווינטשן מיר אלע א הארציקן מזל-טוב.

זד.—וואלע — בנות אגודת ישראל
לערערין געלבלום

צו דער פארלאבונג פון אונדזערע חברות און פריינדנס: מרים יאסקאוויטש מיט ה' זשארקאווסקי (פיעטראקאוו) מייטע פירשטענבערג מיט ה' בענדלאוויטש (פאביניץ) ווינטשן מיר פיל גליק און א ברכה-פולן מזל טוב.

זד—וואלע — חיה ווייגנאט, פערל שילת
שרה פירשטענבערג בראנא פאלקע

מזל-טוב און א סך הארציקע ברכות ווינטשן מיר אונדזערע חברות: מרים יאסקאוויטש און מייטע פירשטענבערג צו זייער תנאים. השי"ת זאל באגליקן אייער עתיד.

זד—וואלע — מרים קנאבלאוויטש, מלכה
קריגער, מאַכטשע ראזנבלאַט

דעם טיפסטן מיטגיפיל דרוק איך אויס דער חשובער פר. קירשבוים צום טויט פון איר ליבער מוטער ע"ה. אין דער ארבייט פאר אונדזער אידעאל זאל זי געפונען א נחמה.

טורעק — לערערין חי' שרה גרינבערג

ניחום-אבלים

צוזאמען מיט דיר אונדזער אידעען-שוועסטער יענטע גרינבערג טרויערן מיר צוליבן טויט פון דיין אזוי געליבטער שוועסטער פריידא ע"ה. אין דער ארבייט פון אונדזער הייליקן אידעאל זאלסטו א טרייסט געפונען!

סאכטשעוו — בנות אגודת ישראל

מזל-טוב

דער פאמיליע טאַץ (שערפץ) צו דער חתונה פון זייער זון, און דער פרוי פליישער צום געבורט פון איר טעכטערל, ווינטש א הארציקן מזל-טוב.

לאדז-אזארקאוו — רחל מילשטיין

א ברכה-פולן מזל-טוב וואונטשן מיר אונדזער געוו. איבערגעגעבענע ב"י לערערין און בנות-פירערין פרל. בלימא רויזא אונגער צו איר פאר לאבונג מיט ה' זילבער (שטשעבזשעשין) אייער צוקונפט זאל געבויט ווערן אויף די יסודות פון אונדזער הייליקן אידעאל.

ווירושאוו — פריידא לעווענהאַף.
געשוו. לעווענהאַף, רייזל
לעוו. געשוו. דזיאַלאווסקא,
חנה אייזנער און הענע
גאלדע לעווקאוויטש.

א הארציקן מזל-טוב און אייביקע צופרידנהייט. ווינטשן מיר דער פאמיליע יאנאווסקי צו דער פארלאבונג און אונדזער ל. פריינקן פרל א יאנאווסקא. אייביקס גליק זאל איר נייעם וועג באגלייטן.

לוטאטאוו — ז. ווראצלאווסקא
ר. אַנקלעוויטש

פון טיפן הארצן ווינטשן מיר מזל-טוב אונדזער בנות חברה פרל. רבקה סאלויק (יענדזשעוו) מיט ה' יצחק סאלניק (חלאצלאוועק). זאל ג-טלעך גליק הארמאניש אייער נייען לעבנס-וועג באשטראלן.

יענדזשעוו — לערערין פון ב"י גיטל
לובינסקא
בנות אגודת ישראל.

דעם טיפסטן הארציקסטן מיטגיפיל-אויסדרוק געבן מיר איבער דעם ה' ליכטנשטיין און אינערמידלעכע ב"י און בנות=עסקנים פאמיליע קירשבוים צוליבן טויט פון זייער פרוי, מוטער און שוויגער פרוי אסתר ליכטנשטיין ע"ה. אין דער חייטער-דיקער ארבייט פאר אונדזערע הייליקע אידעאלן זאלט איר אייער טרייסט געפונען.

טורעק — בנות אגודת ישראל
בתי' פאַרבאַנד
אַלע קורסן בית יעקב.

צו אַלע בית=יעקב=פאַרוואַלטונגען און לערערנס!

מיר פאדערן אייך אויף, אינטענסיוו און ענערגיש זיך באַמיען צו שאפן שטענדיקע געזיכערטע אַבאָנענטן פאַר אונדזער נייטיקע און שטארק וויכטיקע איינציקע אפיציעלע טריבונע

בית=יעקב=זשורנאַל

דער זשורנאַל מוז דורך די שולן געשטיצט און אויסגעהאלטן ווערן. מאַטריעליש ;נוצט דאָס זשורנאַל, ווייל דאדורך ווערט אין דער גאנצער וועלט באַקאַנט אַלץ וואָס פאַסירט אין בית=יעקב=לעבן. גייסטיק ווידער, ווירקט און איז משפיע דער זשורנאַל אונדזער הייליקן גידאַנק איינצופלאַנצן אין די הערצער פון אונדזערע טעכ=טער. אין דער קלענצטער שטאָט מוז זיין מינדעסטנס 15 אבא-נענטן.

גאַנץ באַזונדער איז דער חוב פון אונדזערע לערערנס אין דער אקציע אַקטיוו מיטצוהעלפן און באַזונדער אבליגאַטאריש מחייב צו זיין, דאָס די ייִנגערע קינדער זאלן קויפן דעם „קינדער גאָרטן", „פרישינקע בלימעלעך" און פון די עלטערע קורסן דאָס בית=יעקב-זשורנאַל.

מיר בעטן און פאדערן פון אייך לטובת אונדזער אידעאַל צום כבוד און נוצן פון דער ב"י באַוועגונג די זאַך דורכצופירן פינקטלעך און דיסציפלינאַריש.

צענטראַלע
„בית=יעקב"
קראקע

דער קומידיקער נומער „בית=יעקב-זשורנאַל" נר' 78 גייט אַרויס פינקט-לעך אי"ה פרייטיק פ' וירא — פאַרגרעסערט אומיטים די צאָל אַבאָנענטן!

ג'זע ביי מ. ליבעסקינד, לאדז קילינסקעגא 50

Red. i Wyd. Luzer Gerszon Frydenzon
Druk J. Diament, Łódź Kilińskiego 50. Tel. 188-76

אַנקעטע-קופאָן